

VÝSTAVBA 1. ČS. ZMIEŠANEJ LETECKEJ DIVÍZIE V ZSSR Z POHLADU JÚLIUSA TRNKU (30. AUGUST 1944 – 15. JANUÁR 1945)

PETER ŠUMICHRASŤ

ŠUMICHRASŤ, P.: Building the 1st Czechoslovak Combined Air Division in the USSR from the viewpoint of Július Trnka (30 August 1944 – 12 March 1945). *Vojenská história*, 2, 16, 2012, pp 187-220, Bratislava.

The issue of the 1st Czechoslovak Combined Air Division in the USSR has been addressed over the past decade by numerous professional historians, veterans, authors, and lots of aviation history fans. However, the truth is that even after 67 years, which have elapsed since the unit's establishment, no original written documents that would, without editorial interventions or the author's artistic inventions, depict the unsurpassable feelings of the direct actors shaping the historical events as they happened, have so far been published. That the past generations of historians have managed to preserve for the future at least some personal testimonies by direct actors of historical events is illustrated by a collection of memoirs at the Military History Archive in Bratislava, which is today made up of 504 titles. One of them contains the memoirs of Air Colonel Július Trnka (Army Reserve), who significantly contributed to the foundations of the Higher Czechoslovak Air Unit in the USSR.

Military History. Slovakia – USSR. Second World War. 1st Czechoslovak Combined Air Division in the USSR. Július Trnka – memoirs.

Problematike výstavby a činnosti 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR sa v uplynulých desaťročiach venovali nielen viacerí profesionálni historici, pamätníci, publicisti, ale aj mnohí nadšenci leteckej histórie.¹ Avšak ani po šesťdesiatich siedmich rokoch, ktoré uplynuli od vzniku 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR, neboli publikované pô-

¹ V tejto súvislosti treba spomenúť predovšetkým nasledovné práce: ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji*. 3. sv. Praha : Naše vojsko, 1960; SLAVKOVSKÝ, Dušan. *Vo vzduchu i na zemi*. Bratislava : Obzor, 1969; FAJTL, František. *Vzpomínky na padlé kamarády*. Praha : Mladá fronta, 1980; FAJTL, František. *Podruhé doma*. Praha : Naše vojsko, 1984; VRANÝ, Jiří – KRUMBACH, Jan. *Ilustrovaná historie letectví, zv. 1. Mikojan - Gurjevič MiG-15, Lavockin La-5 a La-7, Fokker D VII*. Praha : Naše vojsko, 1985; SLAVKOVSKÝ, Dušan. *V čase dozrávání a boje*. Praha : Naše vojsko, 1985; BALLA, Jaromír. *Pod křídly je Ostrava*. Ostrava : Profil, 1985; ŠMOLDAS, Zdeněk. *Českoslovenští letci v boji proti fašizmu*. Praha : Naše vojsko, 1987; VRANÝ, Jiří. *Ilustrovaná historie letectví - Polikarpov Po-2*. Praha : Naše vojsko, 1988; VRANÝ, Jiří. *Ilustrovaná historie letectví - Iljušin Il-2*. Praha : Naše vojsko, 1988; DAŇKO, Ján a kol.: *1. československá smíšená letecká divize*. Praha : AVIS, 1998; STANISLAV, Ján – KLABNÍK, Viliam. *Slovenské letectvo 1944-1945*. 3 zv. Bratislava – Magnet Press Slovakia, 2003.

vodné, neupravené dobové písomné záznamy, ktoré by čitateľom bez redakčných úprav, respektíve autorskej umeleckej invencie, približovali neopakovateľné pocity priamych aktérov týchto významných historických udalostí v čase, v ktorom sa odohrávali.

V tomto kontexte treba konštatovať, že v prácach autorov zaoberajúcich sa touto problematikou nachádzame kratšie či dlhšie útržky spomienok priamych aktérov týchto udalostí, avšak tieto čitateľovi neposkytujú ucelený, hoci treba priznať, že ani objektívny pohľad jednotlivca na prebiehajúce historické udalosti, ktoré mali významný podiel na vzniku historických tradícií čs. vojenského letectva. Tieto osobné pocity pamätníkov však mnohokrát vznikli v kratšom, respektíve dlhšom časovom horizonte od popisovanej historickej udalosti a z tohto dôvodu ich obsah v mnohých prípadoch rozhodujúcim spôsobom „ovplyvnila“ konkrétna historická doba, v ktorej boli publikované. V tomto prípade, ako aj v mnohých ďalších prípadoch, sa premrhala neopakovateľná príležitosť zozbierať od priamych aktérov týchto historických udalostí ich osobné záznamy, respektíve z nich vyhotoviť kópie, ktoré mohli do budúcnosti poslúžiť ďalším generáciám bádateľov ako neoceniteľný zdroj historických informácií, a to predovšetkým po smrti ich majiteľov, tzn. v období, keď už nebolo možné konfrontovať údaje zachytené v „oficiálnych“ písomnostiach so spomienkami pamätníkov. Mnohé z týchto nenahraditeľných historických zdrojov tak boli pre historickú obec nenávratne stratené...

O tom, že sa predchádzajúcim generáciám profesionálnych historikov podarilo pre budúce generácie zachrániť aspoň časť osobných svedectiev priamych aktérov našej novodobej vojenskej histórie svedčí zbierka spomienkových prác vo Vojenskom historickom archíve v Bratislave, ktorú v súčasnosti tvorí dovedna 504 titulov. Ich rozsah, ako aj informačná výpovedná hodnota sú rôzne. Sú v nej zastúpené stručné, jednostránkové spomienky bez podstatnejších faktografických údajov, ako aj stostránkové spomienky s detailným popisom udalostí z pohľadu konkrétnej historickej osobnosti.

Jedným z viac než päťstovky titulov je aj spomienka plk. let. v zál. Júliusa Trnku, ktorý sa významným spôsobom podieľal na položení základov vyššej čs. leteckej jednotky v ZSSR.²

² TRNKA, Július (29. 9. 1910 Zvolen – 24. 6. 1989 Bratislava). Základné vzdelanie získal po absolvovaní 4 tried ľudovej školy. Ďalej pokračoval v štúdiách na 8-ročnom reálnom gymnáziu vo Zvolene. Občianske vzdelanie završil absolvovaním štyroch semestrov na VŠT v Prahe, odbor architektúra a pozemné staviteľstvo. 1. 10. 1932 sa prezentoval ako nováčik na vykonanie prezenčnej služby v p. pl. 25. Priznali mu status frekventanta. Od 9. 10. 1932 do 14. 9. 1933 bol frekventantom Školy na východu dôstojníkov pechoty v zálohe v Košiciach. Od 15. 9. 1933 do 30. 6. 1935 ho zaradili ako vojenského akademika do VA. 1. 3. 1934 ho povýšili na ppor. pech. 1. 7. 1935 menovali za por. let. a pilota-letca a zaradili do letky 37 let. pl. 3 vo Vajnorochoch. V období od 3. 1. 1936 do 27. 6. 1936 absolvoval aplikačný kurz pre dôstojníkov letectva v Prostějove. Potom ho ustanovili za nižšieho dôstojníka letky 37 let. pl. 3. 1. 7. 1937 ho menovali za pozorovateľa-letca. Od 8. 4. 1937 do 27. 7. 1937 absolvoval kurz lietania podľa prístrojov v noci v rámci let. pl. 3. 28. 7. 1937 ho menovali za nočného pilota-letca. Od 28. 7. 1937 ako pridelený dôst. letky 37 premiestnený do VTLÚ, s určením za skúšobného pilota. Od 30. 10. 1938, v čase BPŠ, bol pridelený letke 39 let. pl. 3 v Piešťanoch. Od 10. 1. 1939 bol opätovne pridelený k skúšobnej skupine VTLÚ v Prahe – Letňanoch. Vzhľadom na rozpad Č-SR a vznik Slovenského štátu a Protektorátu Čechy a Morava ho 19. 3. 1939 ako dôstojníka slovenskej národnosti odoslali na Slovensko. Po vzniku Slovenského štátu ho včlenili do slovenskej armády. Od 20. 3. 1939 do 31. 7. 1940 zastával funkciu veliteľa cvičnej letky v Piešťanoch. 1. 4. 1939 ho povýšili na npor. let. Od 31. 7. 1940 do 31. 12. 1943 pôsobil vo funkcii veliteľa Leteckej školy v Piešťanoch, Trenčianskych Biskupiciach (od 1. 10. 1940) a v Banskej Bystrici (od 16. 8. 1943). Po vytvorení Štúdiijného ústavu Vzdušných zbraní sa stal jeho veliteľom. 1. 7. 1940 bol povýšený na stot.

Spomienka sa skladá z troch častí.³ Prvú časť tvorí prepis fonického záznamu spomienok J. Trnku na jeho životné osudy, s dôrazom položeným na udalosti z obdobia výkonu jeho vojenskej služby v období rokov 1932 – 1945. Druhú časť materiálu, podľa spracovateľa dokumentu najhodnotnejšia časť Trnkovej reminiscencie, tvorí odpis osobného denníka tohto dôstojníka letectva za obdobie od 30. augusta 1944 do 12. marca 1945. Tretia časť spomienky je zložená z odpisov dvoch historických dokumentov označených ako *Správa o slovenskom leteckom výcviku od III. 1939 do 31. 12. 1943* a *Svedecká výpoveď o činnosti plk. gšt. Viliama Talského⁴ pri povstaní v roku 1944 u východnej slovenskej armády*.

let., 1. 7. 1941 na mjr. let. V období od 25. 2. 1942 do 3. 7. 1943 vykonal výcvik na lietadlách Bf 109 v dánskom Gróve s výborným hodnotením. Od 1. 1. 1944 do 31. 5. 1944 pôsobil ako poslucháč I. ročníka VVŠ v Bukurešti. V čase neprítomnosti funkciu veliteľa Leteckej školy dočasne vykonával mjr. let. O. Ďumbala. Od 31. 5. 1944 ho premiestnili na VVZ a od 31. 7. 1944 ho určili za veliteľa skupiny vzdušných zbraní pri Východoslovenskej armáde (v niektorých zdrojoch sa uvádza pri Armádnom veliteľstve – pozn. P. Š.). V tejto funkcii zotrval až do 31. 8. 1944, keď preletel na stranu sovietskej Červenej armády. 31. 8. 1944 o 02.50 h odletel, spoločne s náčelníkom štábu Východoslovenskej armády plk. gšt. V. Talským, do ZSSR, aby zabezpečil prelet „skupiny“ do ZSSR a dohodovil súčinnosť so sovietskymi jednotkami. Od 31. 8. 1944 bol prijatý do čs. armády a zaradený do Náhradného telesa 1. č. armádneho zboru v ZSSR. Od 1. 9. 1944 do 15. 12. 1944 zastával funkciu veliteľa výcvikového strediska čs. letcov v ZSSR. 15. 12. 1944, napriek zákulisným hrám niektorých príslušníkov letectva, ktorí poukazovali na jeho mimoriadne aktívnu službu v slovenskej armáde, bol vymenovaný za zástupcu veliteľa 1. č. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR. 5. 1. 1945 bol odvolaný z funkcie a odoslaný na veliteľstvo 1. č. armádneho zboru v ZSSR. Od 10. 1. 1945 do 25. 6. 1945 leteckým dôstojníkom pri štábe veliteľstva 1. č. armádneho zboru v ZSSR. Po vojne slúžil v čs. armáde až do 30. 9. 1958, keď bol prepustený do zálohy. Po prepustení z armády pracoval na výstavbe bratislavského letiska, neskôr sa zamestnal vo vtedajšej čs. televízii v Bratislave, kde pracoval vo vnútornom odb., potom na odb. investícií. Rehabilitovaný v r. 1992 v hodnosti plk. let. Za výkon voj. služby obdržal aj tieto vyznamenania: nemecký Das Verdienstkreuz des Ordens vom Deutschen Adler, chorvátsky Red Krune Kralja Zvonimira II. stupnja s mačevima, rumunský Ordinul Steaua Romaniei cu spade gradul de „Officer“ cu panglica de „Virtutea Militara“, slovenský Vojenný víťazný kríž, čs. Vojnový kríž 1939, čs. Rad SNP I. triedy, čs. medaila Za chrabrosť pred nepriateľom, čs. voj. medaila Za zásluhy I. stupňa, čs. pam. medaila so štítkom ZSSR...

³ Vo VHA Bratislava je vedená pod por. č. ŠZ X-103.

⁴ TALSKÝ, Viliam Antonín (* 28. 9. 1904 Vigľaš, okr. Zvolen – † 3. 12. 1953 Bratislava). V rokoch 1924 – 1939 príslušník čs. brannej moci, v ktorej dosiahol hodnosť kpt. gšt. Od 14. 3. 1939 do 31. 8. 1944 pôsobil v slovenskej armáde, kde dosiahol hodnosť plk. gšt. Jeho poslednou funkciou bola funkcia zástupcu veliteľa Východoslovenskej armády. 31. 8. 1944 preletel s mjr. let. J. Trnkom na stranu sovietskej Červenej armády s cieľom informovať maršala I. S. Koneva o situácii a postavení Východoslovenskej armády a zároveň s ním plánoval dohodnúť spoluprácu a koordináciu slovenských a sovietskych vojsk. 16. 9. 1944, po návrate na východné Slovensko, utvoril s pomocou jednotky mjr. J. Bíleja Veliteľstvo východnej vojenskej skupiny Detvan. Zároveň nadviazal kontakt s tam operujúcimi partizánskymi jednotkami, predovšetkým s vojensko-partizánskou jednotkou Kriváň pplk. del Jozefa Vogla-Sokolovského. 1. čs. armádnemu zboru v ZSSR poskytoval cenné spravodajské informácie. Od decembra 1944 do konca vojny 1945 bol príslušník čs. zahraničnej armády v ZSSR. Zastával významné veliteľské funkcie: dočasný veliteľ 1. čs. brigády v ZSSR, zástupca veliteľa 3. čs. brigády, veliteľ 3. čs. brigády. Vzhľadom na zásah SNR bol odvolaný z týchto veliteľských funkcií. Nakoniec ho odoslali k náhradnému pluku, kde ho zaradili do veliteľskej zálohy. Zostal však v trvalej nemilosti SNR, ktorá jeho opustenie veliteľstva Východoslovenskej armády a prelet na stranu sovietskej Červenej armády považovala za vojenskú zradu. Z nej vyplynulo odzbrojenie jednotiek tejto armády, ktorá nemohla byť použitá na realizovanie plánu Povstania. Po skončení druhej svetovej vojny nebol

* * *

Čiastočný prepis druhej časti spomienky J. Trnku, tzn. jeho osobného denníka vedeného v období od 30. augusta 1944 do 12. marca 1945, uverejňujeme do 15. januára 1945, tzn. do času, keď J. Trnku odvelili z 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR k veliteľstvu 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, a to v úplnom znení, v súlade s edičnými zásadami. Jednotlivé záznamy sú radené chronologicky, v pôvodnej jazykovej a gramatickej úprave. Slová alebo ich časti, ktoré nedávajú zmysel, alebo sú skomolené, sme označili (!). Slová alebo ich časti, ktoré pri ich prepise zjavne vypadli, dávame do hranatých zátvoriek [...].

* * *

Dokument

-

**Osobný denník
veliteľa leteckej skupiny v Prešove a výcvikového strediska čs. letcov v Przemysli**

30. august 1944. Prešov.

Celý deň žijeme v očakávaní budúcich udalostí. Situácia je krajne napätá. Nemecké vojsko už prekročilo hranice slovenského štátu, a to na západnom a severnom Slovensku. Partizánske skupiny obsadzujú s vojenskými posádkami mestá na hornom Považí. Vojsko a civilné obyvateľstvo sa spontánne pridáva. Nálada v mojich jednotkách veľmi revolučná.

Ráno priletel nemecký nadporučík od pancierového zväzu v Užhorode. Chce vyšetriť záhadné zmiznutie nemeckého styčného dôstojníka od pancierového zväzu v Užhorode. Chce vyšetriť záhadné zmiznutie nemeckého styčného dôstojníka u SVZ, npor. Stohwassera⁵, ktorý pred dvoma dňami štartoval s našim pilotom a lietadlom KI-35 do Užhorodu, avšak ta nedoletel. Poobede, keď vyšetrujúci dôstojník chcel odletieť, letištný dôstojník poručík Koťo⁶ v návale revolučného nadšenia tohoto⁷ zatkol, avšak jeho pilot, vidiac situáciu, uletel. Keď som sa to dozvedel, v obave, aby neboli Nemci na východe predčasne vyprovokovaní, ospravedlňoval som celý prípad ako nedorozumenie a ponúkol som vlastné lietadlo k doprave do Užhorodu. Tento však ponuku zo strachu neprijal a uchýlil sa na prešovské nemecké posádkové veliteľstvo vyžadujúc si auto z Košíc.

prijatý do čs. armády. 10. 12. 1947 bol na základe žaloby odsúdený Národným súdom za domácu zradu a zradu na Povstaní na 15 rokov straty slobody. Zároveň Talského zbavili občianskych práv, odňali mu vojenskú hodnosť a zhabali polovicu majetku. 18. 12. 1948 mu vzhľadom na obnovu procesu prerušili výkon trestu. V auguste 1951 bol operovaný a ešte ten mesiac opätovne uväznený. Vo väzení sa mu výrazne zhoršil jeho zdravotný stav. O dva roky neskôr ho už ako nevyliciteľne chorého prepustili z väzenia na slobodu. Krátko po prepustení zomrel v bratislavskej nemocnici. Pozri napr.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Kol. aut. Praha – Bratislava : Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005, s. 296-297.

⁵ Správne Oblt. Stowasser, príslušník Nemeckej leteckej misie na Slovensku, styčný dôstojník pri Skupiny vzdušných zbraní pri Východoslovenskej armáde. Slovenský historik Ján Stanislav popísal vo svojich prácach dramatický príbeh únosu tohto dôstojníka luftwaffe čat. M. Žlnkom na stranu sovietskej Červenej armády. Pozri napr.: STANISLAV, Ján. *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996, s. 69-70.

⁶ KOŤO, Ľudovít. Podrobnejšie napr.: STANISLAV, ref. 5.

⁷ Správne tohto.

Nálada u jednotiek je nebezpečne zvýšená. Mám obavy, že letcov neudržím do rozhodného okamžiku, až sa zahájí organizovaný odboj na celom Slovensku.

Nedočkave čakáme generála Malára⁸, ktorý ráno letel do Bratislavy a ktorý má prevziať odboj na východnom Slovensku.

Na 19.00 hod. zvolávam všetkých výkonných letcov do zámočku v Kelemeši. Treba zaujať stanovisko k situácii a upokojiť ich. Medzitým dochádzajú správy o rozhorčených bojoch partizánov a Vojenských posádok s nemeckými okupantmi. Boje v Žiline, Ružomberku, Lipt. Sv. Mikuláši a v Kežmarku. Som zasvätený do organizovaného vojenského odboja. Situácia sa skomplikovala predčasným vzplanutím revolúcie. Vzniká chaos a neistota v dôstojníckom zbore. Príprava voj. odboja nie je ukončená. Naše dve pešie divízie sú rozptýlené na 120 lemm dlhom obrannom postavení na Karpatoch a v takejto zostave nie sú schopné účinnej akcie.

19.15 hod. Bratislavský rozhlas vysiela prejav prez. Tisu. Previnilcom, ktorí sa vrátia, odpúšťa stíhanie. Potom nasleduje prejav generála Malára. Snaží sa tiež utlmiť odboj a presviedča, že všetko je predčasné a nedozreté. Výsledok - klesnutie nálady - nedôvera v Malára.

Odchádzam so stot. Škrovinom na letisko. Cestou stretám plk. gšt. Talského, plukovníka Markusa a plk. Husára - revolučných veliteľov východnej armády a oboch divízií, ktorí sú silne ovplyvnení Malárovou rečou a radia vyčekať a správať sa podľa neho. Odchádzam do Kelemeša k zhromaždeným letcom. Ťažká situácia. Každú chvíľu nám hrozí obsadenie Nemcami a predčasne sa nechcem rozhodnúť pre odlet do ZSSR, lebo ešte neviem, kde nás bude najviac treba. Presviedčam svojich kamarátov vyčekať ešte a vydávam rozkaz k pohotovosti. Končím s tým, že v noci možno vydám rozkaz. Som v zámočku v Kelemeši s veliteľmi letiek o 22.00 hod., stot. Galbavým⁹, stot. Páleníčkom¹⁰, npor. Fratričom¹¹ a s veliteľom komb. spoj. čaty stot. Škrovinom a s vel. ťažkej PL batérie npor. Gošányim. Dochádza správa, že partizáni na 40 náklad. autách sú na ceste obsadiť letisko a mesto Prešov. Nariadujem partizánov zadržať, nestrieľať za žiadnu cenu a veliteľa partizánov priviesť ku mne. Súčasne telefonujem plk. gšt. Talskému, aby prišiel do Kelemeša a dohodovil sa s partizánmi.

22.30 hod. S plk. Talským čakáme na partizánov. Dochádza správa, že dva nemecké transporty došli do Prešova a vykladajú. Situácia je krajne kritická. Nemecké motocykle už hliadkujú okolo letiska.

Po štvrt hodinovej porade sa rozhodujem pre odlet do ZSSR. Plk. Talský s tým súhlasí.

Ráno o 04.00 hod. má štartovať lietadlo s mjr. Polkom¹² do ZSSR dohovoriť so štábom

⁸ MALÁR, Augustín (18. 7. 1894 – III?/1945). Generál II. triedy Augustín Malár, veliteľ Armádneho veliteľstva Východoslovenskej armády. Pozri napr.: Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 181.

⁹ GALBAVÝ, Rudolf (29. 4. 1913 – 11. 5. 1995).

¹⁰ PÁLENÍČEK, Jozef (2. 4. 1912 – dátum úmrtia neznámy). V čs. armáde do 31. 3. 1952, keď ho v hodnosti pplk. let. prepustili do zálohy. K osudom tohto dôstojníka letectva pozri: ŠUMICHRASŤ, Peter – KLABNÍK, Viliam, *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. 2. zv. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2000; taktiež BYSTRICKÝ, Jozef – ŠUMICHRASŤ, Peter. *Letka 13 v dokumentoch a obrazoch*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2004; taktiež ŠUMICHRASŤ, Peter. *Slovenské letectvo na východní frontě 1941-1943*. Cheb : Svět Křidel, 2006.

¹¹ FRÁTRIČ, Ján (13. 11. 1913 – 13. 1. 1971).

¹² POLK, Elemír (24. 9. 1905 – 11. 10. 1994). V predmetnom období náčelník štábu 1. divízie Východoslovenskej armády. Pozri Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 234-235.

maršala Koneva¹³ o spoločnej akcii ruských a slovenských divízií na Dukle proti nemeckej obrane. Je nebezpečie¹⁴, že Nemci obsadia letisko a znemožnia odlet.

Plk. Talský, nakoľko je o všetkom informovaný, rozhoduje sa letieť namiesto mjr. Polka, ktorý je t. č. vzdialený u divízií. Mjr Polk je telefonicky vyzoomený.

23.45 hod. Vydávam tento rozkaz jednotkám SVZ v Prešove: „Sám štartujem s plk. Talským na lietadle Fi-156¹⁵ ešte v noci, aby som avizoval včas prilet ostatných našich lietadiel u sovietskej pozemnej i vzdušnej obrany.

Letky 1, 2 a 12 odštartujú so všetkými schopnými lietadlami pokiaľ možno so všetkým lietajúcim personálom s najnutnejším pozemným personálom a materiálom, pod vedením veliteľov letiek za skorého svitania do Lvova.

Prípravu k odletu a odlet zaisti voľný pozemný personál vyzbrojený guľometmi GOPL-u letiska a granátmi blokovaním cesty od Prešova na južnom okraji Nižného Šebeša.

Pozemný sled letiek sa zoradí v autokolónu (.) ku ktorej sa pripojí autokolóna ťažkej PL - batérie npor.(.) Gošányiho a autokolóna veliteľstva skupiny vzdušných zbraní a kombinovanej spojovacej rotý ktoré v meste Prešove zorganizuje a za svitania privedie na letisko stot. spoj. J. Škrovina. Kolónu všetkých zhromaždených jednotiek v najkratšom čase po odlete lietadiel odvedie najvyšší prítomný do Giraloviec, prípadne ďalej k veliteľovi divízie plk. Markusovi¹⁶, k dispozícii revolučnému vedeniu východnej slovenskej armády.“

31. august

0.00 hod. Rozkazy sú vydané. Pripravujem sa na odlet do ZSSR. Nemám mapy, nemám ani najnutnejšie toaletné potreby. Do mesta, kde mám batožinu, je už riskantné chodiť. Telefonické spojenie s mestom už nefunguje. Kamarát stot. Galbavý mi ochotne ponúka jednu súpravu bielizne.

02.30.hod. Odchádzame s plk. Talským na letisko. Strážny nás zisťuje a ochotne vedie k lietadlu. Je o všetkom informovaný. Krátka, dôkladná príprava lietadla, motorová skúška, štart do tmy. Je bezmesačná noc asi 5/10 zamračené. Je 2.50 hod.

Po štarte som nepríjemne prekvapený. Výfukové plyny svietia s takou intenzitou, že lietadlo iste vidno z veľkej výšky. Letím po prvý raz s týmto lietadlom v noci. Chcem zatajiť Nemcom v blízkosti let na východ, aby som nevyprovokoval obsadenie letiska ešte v noci, preto letím 10 minút na západ a okľukou sa vraciam do smeru Lvov. Letím bez máp a padáka. Tmavá noc nedovoľuje rozoznať niččo na zemi. Po pol hodine asi vo výške 1.500 m vlietam do mraku. Plk. Talský sedí pokojne za mnou. Cítim, že mi dôveruje, i keď sám pochybujem, že sa let dobre skončí. Nešťastný výfuk svieti ako svätožiara okolo lietadla.

¹³ KONEV, Ivan, Stepanovič (16. 12. 1897 – 27. 6. 1973). Maršal Sovietskeho zväzu (20. 2. 1944), veliteľ 1. ukrajinského frontu.

¹⁴ Správne – nebezpečenstvo.

¹⁵ Nemecké viacúčelové jednomotorové lietadlo Fieseler Fi 156 Storch. Okrem Nemecka ho vyrábali aj letecké továrne vo Francúzsku a v Protektoráte Čechy a Morava. V rokoch 1936 – 1945 bolo vyrobených 2 874 kusov tohto lietadla. Okrem nemeckej Luftwaffe stroje tohto typu používali aj slovenské Vzdušné zbrane. Pozri napr.: MURAWSKI, Marek. *Letadla Luftwaffe. Část 1. Intermodel*, 1997, s. 140-143; taktiež ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 10, 67-68.

¹⁶ MARKUS, Mikuláš (27. 6. 1897 – 31. 1. 1967). Od 7. 5. 1944 bol plukovník pechoty (plk. pech.) Mikuláš Markus veliteľom 1. divízie Východoslovenskej armády. Neskôr príslušník 1. čs. armády na Slovensku a účastník Slovenského národného povstania. Od 26. 3. 1945 príslušník čs. zahraničnej armády v ZSSR. Od 3. 4. – 31. 5. 1945 veliteľ 4. čs. brigády 1. čs. arm. zboru v ZSSR. Pozri napr.: Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 189-190.

Naberám stále výšku, ktorá, nás môže zachrániť. Nepredpokladal som, že slabý motor nás vyťahne do výšky 3.700 m. Po ďalších 20 minútach letu vylietavam z mraku a na zemi zisťujem husté pole zábleskov a rakiet. Sme nad frontom.

Po ďalších 10 minútach sa objaví kužeľ svetlometu a zametá oblohu naľavo od lietadla. Za chvíľu druhý a tretí a v niekoľkých sekundách celá zostava svetlometov križuje oblohu v nebezpečnej blízkosti. Privieram plyn a vypínam motor. Plachťím niekoľko minút bez zvuku. Medzitým svetlomety zhasnú. Preleteli sme pravdepodobne obranný priestor Przemysłu.

Po polhodine sa toto divadlo opakuje. Sme v priestore Lvov. Považujem za riskantné pristávať v blízkosti Lvova a konečne ani v orientácii nie som si istý. Bolo by veľmi nepríjemné pristáť medzi Nemcami alebo v blízkosti frontu. Pre istotu letím ďalších dvadsať minút na východ.

Medzitým sa pred nami objavuje sotva znateľný svetlý pás na horizonte. Prvý príznak blížiaceho sa svitania. Privieram plyn a kľžem do 600 m. Pod sebou zisťujem slabo znateľné obrysy malého mestečka. Leží na hlavnej ceste východ - západ. Predpokladám, že tadeto vedie aj telefónna linka do Lvova. Vyberám si malú svetlú plošku na pristátie, bude to pravdepodobne strnište¹⁷.

04.50.hod. Pristávam bes nehody na pole posiate zákopmi a granátovými jamami. Bez slova vystopujeme z lietadla a zapalujeme si cigarety. Čakáme chvíľku - nik sa neobjavuje. Trápi nás neistota - kde sme.

Chcem strieľať rakety aby som privolať niekoho, v tom sa však objavuje na ceste nákladné auto a zostane stáť asi 500 m od nás. Vystúpi 6-8 siluet - chodia však len okolo auta a nepoberajú sa k nám.

Odišťujem si pištoľ a vyberáme sa k nim. Stále nemáme istotu, že sú to nie Nemci, alebo protiruskí partizáni.

Zo 100 metrovej vzdialenosti však bezpečne zisťujeme dlhé ruské plášte a chlpaté čiapky. Boli to ruskí vojaci a opravovali si defekt na aute. Ochoťne nás dvaja zaviedli do mestečka Zloczów, pri ktorom sme pristáli ku komandirovi¹⁸. Mladý, asi 32-ročný major práve vstával.

Prijíma nás s pravou ruskou dobrosrdečnosťou a dôverou. Vysvetľujeme mu situáciu a prosíme o dodanie správy na letište Lvov, že priletia skupiny slovenských lietadiel, aby na nich nestrieľali. Mladý komandír však nevenuje veľkú pozornosť našej žiadosti, v prvom rade sa stará o raňajky a obzerá naše „charošné“¹⁹ uniformy. Po niekoľkonásobnom naliehaní konečne nariaďuje svojmu podriadenému dôstojníkovi zavolať telefonicky Lvov. Trvá to dobrú polhodinu, než spojenie dostáva. Medzitým sedíme v kruhu štyroch dôstojníkov, robíme pokusy dohovoriť sa s nimi i o zložitejších témach. Darí sa nám to. Obzerám si nové prostredie a nových ľudí. Sme v dome, ktorý ako zázrakom zostal stáť s vybitými oblokmi uprostred rumoviska mesta. Zariadenie je pozháňané snád' z celého mestečka. Čistota a poriadok snád' nezodpovedá celkom našej predstave, ale úprimnosť a dobrosrdečnosť našich dočasných hostiteľov dostatočne kompenzuje ostatné zápory. Hneď v prvých chvíľach bezpečne konštatujem šírku ruskej duše. V tom prichádza správa, že prvé naše lietadlá už prileteli napadnuté sovietskou protilietadlovou paľbou, ale táto už bola zastavená. V kľude²⁰ sme raňajkovali čaj /s cukrom medzi zubami/, s chlebom, pre nás nezvyklé tmavým, a prijali sme ponuku vyspať sa na lôžkach našich protektorov. Po trojhodinovom spánku

¹⁷ Správne – strnisko.

¹⁸ Rozumej – veliteľ.

¹⁹ Rozumej – dobré, pekné.

²⁰ Správne – v pokoji.

už čaká na nás holič a po umytí a obede odvážajú nás do Lvova k veliacemu generálovi. Po absolvovaní rôznych formalít a procedúr dostávame sa konečne na výsluch k veliteľovi Lvovského okruhu, ktorého v prítomnosti asi 6-8 generálov informujeme o udalostiach na Slovensku. Náhodou je prítomný šéf špiónážneho oddelenia štábu maršala Koneva, ktorý ihneď zariaďuje našu audienciu u maršala Koneva. Odchádzame na letište²¹, kde už z diaľky vidím naše lietadlá zhromaždené v jednom rohu letišt'a. Je ich 17.²² Veliteľ letiska nás srdečne hostí a zariaďuje nocľah. Nemecké jednotky pri ústupe podmiňovali a zničili všetky letištné²³ objekty. Spíme v narýchlo upravenej miestnosti jednej z dvoch tretín zbúranej budovy. Dosiaľ som sa nestretol so svojimi kamarátmi.

1. september 1944.

08.30 hod. Po raňajkách odchádzame na letisko. Máme pripravené dve lietadlá U-2, ktorými máme byť prelietnutí k maršalovi Konevovi do priestoru Rzeszów. Letíme pri zemi. Pilot nervózne pozoruje oblohu. Nie sme ďaleko od frontu a nemeckí stíhači nezdierka napadávajú kuriérne lietadlá. Po hodinovom lete pristávame na malej lúčke pri bezvýznamnej dedinke. Náhodným autom dostávame sa ku generálovi Lenčikovi²⁴, šéfovi spravodajského oddelenia, ktorý nám zariaďuje ubytovanie. Je veľmi láskavý, starší, šedovlasý pán a vyniká hosťiteľskou pozornosťou. V malom sedliackom domčeku nám upravili izbičku s hlinenou dlážkou s najväčšou starostlivosťou. Konzervy, ovocie, cigarety, noviny sú na stole. Poobede však prichádza devuška²⁵ v uniforme ruského poručíka a prehliada naše ubytovanie. Ovláda perfektne niekoľko rečí a hladko sa dohovára nemecky. Po niekoľkých zdvorilostných frázach odchádza a za hodinku sa vracia aj s autom.

Naše ubytovanie sa jej nepáčilo a odvádzá nás do jej bytu, ktorý pre nás uvoľnila. Je to oveľa krajšia miestnosť a vidno, že tu poriadok robí ženská ruka. Záclonky, koberec, mucholapky a iné drobnosti nezvyklé v tomto prostredí zvyšujú útulnosť tejto izbičky s malými oblôčkami. K osobnej potrebe sú nám pridelení dvaja seržanti. Je to jeden Kazbečan s nezvyčajne vysokou prirodzenou inteligenciou a mierne šikmými očami. Druhý - Zauralčan tiež nadpriemerne bystrý. Sú to zdieľní²⁶, ochotní, dobrosrdeční chlapci.

K večeru prichádza pobočník maršala Koneva pre nás. Auto nás dopravuje asi 1 km k hlavnému stanu. Nenápadný domček prostred zelenej pažite. Celkom idyllické miesto ruší len niekoľko vojakov s automatickými puškami. Vchádzame do maršalovej kancelárie.

Asi 60 ročný pán čaká na nás za veľkým stolom pokrytým mapou ukrajinského frontu. Za jeho chrbtom je na celej stene zavesená veľká mapa strednej Európy, na ktorej je hrubou čiarou vyznačená hranica bývalej Čs. republiky, a to Slovensko so starými predvojnovými hranicami, avšak Čechy a Morava s hranicami po obsadení Sudet Nemcami. Mimoriadne sympatický maršal prijíma nás s diplomatickou zdvorilosťou a po niekoľkých

²¹ Správne – letisko.

²² Podľa iných údajov pristálo na letisku Lvov až 20 lietadiel rôzneho typu patriacich SVZ pri VA, ktoré štartovali z letiska Išla (5 x Š-328; 2 x Bf 109 G-6; 5 x Fw 189A-2; 4 x B-534, 1 x Fw 44; 2 x Kl 35D, 1 x E-39). V tento deň sa počet slovenských lietadiel na Lvovskom letisku sa zvýšil ešte o jedno lietadlo Š-328, ktoré vzlietlo zo Spišskej Novej Vsi. Porovnaj: RAJLICH, Jiří – SEHNAL, Jiří. *Slovenští letci – Slovak Airman 1939 - 1945*. Kolín : Kolínske noviny, 1991, s. 54.

²³ Správne – letiskové.

²⁴ LENČIK, Ivan. *Grigorievič. Generálmajor, náčelník spravodajského oddelenia 1. ukrajinského frontu*. In <http://lib.history.ru/book.php?book=248641&page=57>

²⁵ Rozumej – dievčina.

²⁶ Rozumej – zhovorčivý.

spoločenských frázach obracia reč na našu vec. Prítomný je šéf spravodajského oddelenia, generálporučík Lenčik, ešte jeden generál a už známa devuška - poručík, ktorá v prípade zložitejších otázok pomáha ako tlmočník. Maršal je veľmi dobre informovaný o udalostiach na Slovensku. Patrí to do sféry jeho strategických záujmov. Informujeme ho detailnejšie o udalostiach na východnom Slovensku, o stave nasej východnej armády a situácii nemeckých jednotiek na úseku „Dukla.“

Povstanie na Slovensku vzbĺklo zavčasu a naše dve divízie sú rozložené na úseku asi 120 km. Akcia v tejto zostave je nemožná. Ak nemecké jednotky podniknú v najbližších dvoch dňoch akciu na Karpaty z juhu, nebude možné sústrediť naše dve divízie, aby mohli klásť účinný odpor. Treba v najkratšom čase zahájiť ofenzívu sovietskych jednotiek od Sanu na juh na Duklu pomocou našich dvoch divízií, v chrbte nemeckých jednotiek boli Karpaty prerazené.

Okrem toho žiadame účinnú pomoc lietadlami pre stredné Slovensko. Ďalej prosíme o vyzbrojenie prelietnutých letcov sovietskymi lietadlami a o ich nasadenie pri obrane Slovenska. Plk. Talský žiada, aby sa mohol vrátiť na Slovensko.

Už v prvých chvíľach debaty sa dá pozorovať nezvyčajný rozhl'ad, skúsenosť a pružnosť sympatického maršala. Ihneď prejavuje záujem o všetky naše správy s najväčšou podrobnosťou. Vydáva stručné pokyny svojmu personálu.

Informuje sa o našom ubytovaní a prepúšťa nás s tým, že niekoľko dní musíme tam zostať k jeho dispozícii. Odchádzame uspokojení s nádejou, že naše prosby budú akceptované.

Našu izbičku nachádzame s prikrýtim stolom. V kúte na zemi vidím fľašu francúzskeho koňaku a dve fľaše ruského šampanského. O necelú polhodinku prichádza generál Lenčik so svojou spolupracovníčkou, už známym poručikom Terezkou a so sovietskym podplukovníkom, ktorý je pridelený nám k dispozícii. Večera: studená zeleninová polievka, marinované ryby, beefsteak, kaviár, syry, ovocie. Družný rozhovor nás veľmi zbližil. Cítim, že majú k nám dôveru, i keď zdôrazňujú nutnosť overiť si z iných prameňov spoľahlivosť našich osôb a pravdivosť údajov. Ich spravodajský aparát sa rozkrútil v tomto smere. Posekanie končíme okolo polnoci.

2. september 1944

9.30.hod. Vstávame. Je pekný, slnečný deň. K obedu prichádzajú pridelený pplk s Terezkou a dotazujú²⁷ sa na naše želania. Máme len jedno, čím skorej pomôcť našim doma. Ubezpečujú nás, že všetko je v behu. Odchádzame na prechádzku do blízkeho lesíka. Hovoríme o všetkom možnom. Prekvapuje ma vysoká inteligencia a všestrannosť našich sprievodcov. Sú doma práve tak v umení, literatúre, vo vede, ako v otázkach politických a sociálnych. Po 3 hodinovej debata konštatujem, že to bol vlastne krížový výsluch v najdelikátnejšej forme. Terezke sú známe mnohé podrobnosti o mojej osobe a činnosti. Neznepokojuje ma to: Hovorím o všetkom otvorene. Obedujeme o 15.hod. Dostávame správy zo Slovenska. Naša nálada je výborná. Naši držia doma stredné Slovensko. Dokonca miestami prechádzajú do protiútok. Myslím na rodinu. Dúfam, že je vo Zvolene. Som spokojný, i keď som už urobil kríž nad bytom. Mamička i ostatní drahí sú vo Zvolene a v Bystrici zatiaľ v bezpečí. Iste majú o mňa starosť, ja som však zatiaľ úplne mimo nebezpečenstva.

Na večeru sme pozvaní ku generálovi Lenčikovi. Znameníť hostina. Naše zbližovanie rýchle napreduje. O 22.00 hod. odchádzame domov. Cestou generál, ktorý nás odprevádza,

²⁷ Správne – dopytujú.

prichádza na myšlienku, dať nám rádioprijímač. Ešte cestou vydáva príslušné rozkazy. Po 1/2 hodine prechádzky pri úplnku sa vraciame domov. Rádio je už inštalované. Hneď sa dozvedáme správy zo Slovenska. Sú uspokojivé. Po chvíľke debaty a srdečnom rozlúčení ukladáme sa k spánku.

3. september 1944.

Vstávame o 9.hod. Bývame u poľského krajčira. Je pekný deň a on šije na dvore pod jabloňou. Malé decko je na pažiti u matky, ktorá varí na ohníku obed. Sú to prostí, úprimní ľudia. Sú trochu zakríknutí. Nie div; pred nedávnom sa front prehnal tadiaľto. Ešte teraz počuť celý deň a noc kanonádu a výbuchy bômb. Poobede sa dozvedám od Terezky, že je rozhodnuté o okamžitej pomoci. Z Moskvy prišiel rozkaz odoslať ta okamžite pplk. Talského a mňa. Maršal Konev však od včera presadzoval, aby celú akciu pomoci Slovensku zverili na neho a aby sme my dvaja zostali jemu k dispozícii.

Treba nadviazať spojenie s našimi divíziami na Karpatoch. Sú určené 3 cesty odovzdania správ veliteľom divízií: 1./ Odoslanie písomnej správy lietadlom pplk. Golianovi²⁸, ktorý má kuriérom doručiť správu na východ, 2./ vyslanie dvoch samostatných kuriérov zo ZSSR cez front k našim jednotkám, 3./ Rádiotelegrafickou cestou stot. Škrovinovi, ktorý má byť u našich divízií. Kritickú noc 30. augusta na letisku Prešov som sa so stot. Škrovinom veliteľom spojovacej čaty dohodovil šifrovaný kódex pre prípad potreby naviazania spojenia s nami v ZSSR. Dohovorené boli vlnové dĺžky, doba volania, krycie znaky a šifry. Na základe týchto prvkov gen. Lenčík okamžite zariaduje nadväzovanie spojenia.

Večer nás navštívil generál Lenčík. Po spoločnej večeri kamarátske posedenie. Dostal správy o nás z Moskvy a pravdepodobne aj od Goliana. Dôvera je úplná. Generál Lenčík mi vysvetľuje, že u Tatárov dôkazom najbližšieho bratstva v zbrani je výmena nožov a hneď mi ponúkol svoj vreckový nožík. Dal som mu svoj a stiskom ruky sme spečatili tento symbolický akt bratstva.

4. septembra 1944.

Nič nového. Spojenie so stot. Škrovinom ešte nebolo nadviazané. K obedu odlietavam za svojimi kamarátmi do Evova. Na letisku vidím všetkých zhromaždených. Trochu dojemné stretnutie. Od odletu z Prešova som nemal o nich nijaké správy. Dozvedám sa o celej kalvárii preletu. Lietadlá boli napadnuté protilietadlovou paľbou i stíhačmi a boli donútené pristáť na rôznych letiskách a čiastočne v poli. Našťastie došlo len k dvom ľahkým zraneniam. Jedno lietadlo bolo zostrelené. Je rozhodnuté preletieť na letisko Torki blízko Przemysla, kde má byť organizované naše preškolenie na sovietske lietadlá. Prelet bol ohlásený sovietskej protilietadlovej obrane. Prvý štartujem ja na lietadle U-2. Pristávam v Torkách a hlásim sa veliacemu generálovi. Po polhodine vidím v diaľke prvé lietadlá. V tom však z neďalekého letiska začína silná delostrelecká paľba a naše lietadlá sú obsypané granátmi. Napriek avizovaniu nášho preletu nám boli zostrelené 3 lietadlá a 3 poškodené. K úrazu neprišiel nik.

²⁸ GOLIAN, Ján (26. 1. 1906 – 1945). Brigádny generál Ján Golian, prvý veliteľ 1. čs. armády na Slovensku. 7. 10. 1944 ho vo funkcii veliteľa armády nahradil divízny generál Rudolf Viest. Pozri napr.: Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 82-83.

Ostatní pristávajúci piloti mi hlásia, že po mojom odlete zo Lvova tam pristálo slovenské lietadlo z Troch Dubov, „Savoia-Marchetti“²⁹, pilotované por. Grúňom s vojenskou a partizánskou delegáciou. Členom je tiež mjr. Vesel³⁰, ktorý musí nutne so mnou hovoriť. Nasadám na lietadlo a letím ihneď nazad. Celú delegáciu nachádzam v našom bývalom ubytovacom rajóne. Veľmi srdečné stretnutie. Je tam mimo mjr. Vesela a por. Grúňa³¹ ešte žandársky dôstojnícky zástupca, ruský partizánsky komisár zo Slovenska v uniforme nášho stotníka a asi 5 civilov. Major Vesel mi oznamuje, že letia na partizánske hlavné veliteľstvo do Kyjeva a informuje ma o veľmi kritickej situácii na strednom Slovensku. Súčasne ma žiada o urýchlenú akúkoľvek pomoc u maršala Koneva.

Ihneď žiadam o audienciu u Koneva. Telefonické povolenie prichádza o pol druhej v noci.

5. septembra 1944.

O.2 hod. /?/ Nasadám na auto s ozbrojeným doprovodom³². Je studená noc a o 1/2 7 prichádzam na štáb Koneva celkom premrznutý. Všetci spia. U štábu je zvykom pracovať do ranných hodín. Informujem o všetkom plk. Talského a zobúdzam poručíka - Terezku s prosbou o okamžité informovanie generála Lenčika. Generál Lenčík nás prijíma o necelú polhodinu. Cítíme, že našu vec vzali za svoju. Informujeme ho o kritičnosti³³ situácie a prosím o urýchlenie všetkej pomoci a o povolenie všetkých našich bojových lietadiel na Slovensko. Generál Lenčík nás ubezpečuje, že urobí všetko, čo bude možné. Zásahu našich lietadiel však neprikladá veľkú dôležitosť, napriek tomu povoľuje prelietnutie dvoch našich schopných Messerschmittov 109.³⁴ Ešte doobeda odlietavam do Toriek, kde vypravujem dva Messerschmitty so zvk. Hanovcom a rtk. Božíkom³⁵. Posielam tiež list pplk. Goliánovi a svojim drahým doma.

Spíme v blízkej dedinke.

²⁹ Savoia Marchetti SM-84 bis. Slovenská vojenská správa v roku 1943 zakúpila 20 lietadiel tohto typu pre vlastné Vzdušné zbrane. Vzhľadom na dramatické vojenskopolitické zmeny, ktoré sa odohrali v Taliansku v júli 1943, sa prevzatie zakúpených lietadiel podarilo zrealizovať až v letných mesiacoch roku 1944. Pozri napr.: ŠUMICHRAST, Peter. Slovenské Savoie Marchetti SM 84 BIS. In *Vojenská história*, roč. 3, 1999, č. 4, s. 119-126; taktiež ŠUMICHRAST, Peter. *GLI SM 84 Slovacchi*. In *Storia Militare*, N. 73 – Anno VIII, 1999, s. 25-28; taktiež ŠUMICHRAST, KLABNÍK, ref. 10, s. 64-65; taktiež ŠUMICHRAST, Peter. Slovenské Savoie Marchetti SM-84 bis v dokumentoch (1939 – 1945). 1. časť. In *Vojenská história*, roč. 12, 2008, č. 4, s. 94-122; taktiež ŠUMICHRAST, Peter. Slovenské Savoie Marchetti SM-84 bis v dokumentoch (1943 – 1944). 2. časť. In *Vojenská história*, roč. 13, 2009, č. 1, s. 86-120.

³⁰ VESEL, Milan (25. 3. 1903 – 26. 9. 1984). Major delostrelectva Milan Vesel, účastník boja za národné oslobodenie. K jeho životným osudom podrobnejšie pozri napr.: *Vojenské osobnosti*, ref. 4, s. 312-313.

³¹ GRÚŇ, Viliam.

³² Správne – sprievodom.

³³ Rozumej – kritickosti.

³⁴ Bf 109 G-6. 15 kusov tohto typu moderného stíhacieho lietadla zakúpila slovenská vojenská správa pre Vzdušné zbrane v 1. polovici roku 1944. Pozri napr.: ŠUMICHRAST, KLABNÍK, ref. 10, taktiež ŠUMICHRAST, Peter – HOCHMUTH, Anďal, Jozef. *Messerschmitt Bf 109 G-6 slovenských Vzdušných zbraní 1944*. HT model špecial No 902, Poprad, 2001.

³⁵ HANOVEC, František; BOŽÍK, Rudolf. Pozri napr.: ŠUMICHRAST, KLABNÍK, ref. 10, taktiež BYSTRICKÝ, ŠUMICHRAST, ref. 10, taktiež ŠUMICHRAST, Slovenské letectvo na východní, ref. 10.

6. september 1944.

Je rozhodnuté premiestniť slov. let. jednotku na letisko Stubno asi 15 km severovýchodne od Przemyslu. Poobede vykonávame presun lietadiel i pozemného sledu. Lietadlá sú strážou zaistené na letisku a personál je ubytovaný v blízkom zámočku.

Dozvedám sa, že dnes ešte má priletieť 1. čs. stíhací pluk z Proskurova. Prilietava však len zástupca veliteľa pluku škpt. Klán³⁶. Chladné stretnutie, i keď sme boli dobrí kamaráti v leteckom učilišti. Náš okamžitý pomer vystihovala jeho prvá poznámka: „Vypadáš jak německej generál“. Účinná morálna facka. Inak Klán je dobrý chlapec a bolo by ho to iste mrzelo, keby mi mohol vidieť do svedomia. Chápem ho. Je starší dôstojník a má nižšiu hodnotu. Som pripravený pre svoju hodnotu zničiť ešte väčšie nepríjemnosti, ako v slovenskej armáde.

Ubytovanie pripravené pre 1. čs. let. pluk je nám do jeho príchodu dané k dispozícii.

7. september 1944.

Celý deň prebieha v znamení zlepšovania ubytovania a spríjemnenia nášho budúceho pobytu.

8. september 1944.

Prilietava 1. čs. stíhací pluk. Uvoľňujeme mu ubytovacie miestnosti a sťahujeme sa z kaštieľa do vedľajších objektov. Doobeda sa stretávam s veliteľom pluku škpt. Fajtlom³⁷, s bývalým spolužiakom z vojenskej akadémie. Stretnutie je viac oficiálne než kamarátske. Ujasňujeme si pomer našich funkcií a jednotiek. Preberá funkciu veliteľa posádky. Je zásadne proti môjmu návrhu previesť oficiálne zoznámenie oboch jednotiek. Rozhovorili sme sa o minulosti. Krajne odsudzuje našu oficiálnu aktivitu v slovenskej republike bez ohľadu na náš domáci odboj. Hneď na začiatku debaty nastoľuje otázku riešenia hodností. Som rozladený, lebo už niekoľko týždňov žijeme len pre jeden cieľ - pomôcť našim doma. Čakal som od nich v prvom rade ako od skúsenejších kamarátov rady ako a čo robiť, aby sme v najkratšom čase mohli dosiahnuť čo najväčšiu bojovú výkonnosť. Podrobujem sa situácii. Bude treba dlhšej doby, aby medzi nami bolo jasno.

Medzi ostatnými dôstojníkmi a mužstvom našich dvoch jednotiek sú ojedinelé prípady kamarátskeho stretnutia, inak je však cítiť chlad a na našej strane rozladenie. Aj keď som svojich ľudí upozornil na povinné zdravenie, vidím trápne prípady vzájomnej nevšímavosti. Mrzí ma veľmi táto prvá tóna, ktorá, snáď, musela prísť a u našich ľudí vzbudíť náznak nedôvery.

9. september 1944.

Zlepšujeme si ubytovanie. Stretám sa so šrtm. Dobrovodským³⁸, t. č. príslušníkom 1. čs. pluku, ktorý asi pred pol rokom preletel do ZSSR a som zarazený, že na moje otázky odpovedá lámanou češtinou.

³⁶ KLÁN, Jan (22. 1. 1911 – 10. 12. 1986). Štábný kapitán letectva, od 28. 10. 1944 major letectva Jan Klán, účastník čs. zahraničného odboja v rokoch 1939 – 1945. Pozri: Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 133.

³⁷ FAJTL, František. Štábný kapitán František Fajtl. Účastník čs. zahraničného odboja v rokoch 1939 – 1945. Podrobnejšie pozri napr. Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 67-68.

³⁸ DOBROVODSKÝ, Ľudovít (20. 12. 1921 – 8. 8. 1957). Do čs. zahraničného odboja sa dostal zbehnutím od legendárnej slovenskej stíhacej letky 13 z letiska Anapa. Konkrétne dňa 9. septembra 1943 preletel na stranu sovietskej Červenej armády na Bf 109 G-4, W. Nr. 16 269. Spoločne s ním zbehol aj Anton Matúšek, obaja neskôr príslušníci 1. čs. stíhacieho pluku v ZSSR. Pozri: ŠUMICHRASŤ, Slovenské letectvo na východní, ref. 10, s. 187-190.

Poučujem zhromaždené mužstvo, aby si z terajších miestnych pomerov nerobilo závery. Verím, že sa doma všetko vysvetlí.

10. september 1944.

Je nedeľa. Doobeda návšteva kostola. Kľudný³⁹ priebeh celého dňa. Netrepezlivo čakáme ďalšie organizovanie nášho výcviku podľa sľubu generála Krasovského. Myslím na svojich drahých doma. Nemám nijaké správy. So sebou mám len fotografie Juci, Evičky a Petrika. Dúfam, že ste všetci pokoje vo Zvolene.

11. september 1944.

Vstávam ráno o 4-ej. Za svitania treba odoslať dve lietadlá Š-328 na Slovensko. Letí kpt. Gašparovič a čtk. Bôžik s rádiostanicou a personálom pre spojenie Goliána so štábom maršala Koneva. Štartujú za skorého svitania. Dopoludnia sa však čtk. Bôžik vracia z letiska u Kulavy, kde pristál údajne pre delostr. paľbu a zlé počasie. Pravdepodobne však pre stratu orientácie.

Je zariadené teoretické školenie všetkého personálu. Predovšetkým ruština a čítanie ruských novín a správ. Všetko je v rámci vydaného denného programu.

12. september 1944.

Bez zvláštnych udalostí. Žiadam už po niekoľký raz sústredenie našich lietadiel z ostatných letísk.

13. september 1944.

Za skorého svitania odštartovalo lietadlo Š-328 s čat. Žlnkom na Slovensko /Tri Duby/ so sovietskym rádiomateriálom.

08.00 hod. pristáva kpt. Gašparovič⁴⁰ na KI-35. Vrátil sa zo Slovenska. Prináša prvé čerstvé správy a rôzne drobnosti /markitánsky tovar/. Pre mňa doviezol balík od mamičky a od Ada s listami. Nemilo ma prekvapuje správa, že Juca s deťmi zostala v Trenčíne. Mám obavy o ich osud. Vojna nerobí ohľady a Juca urobila veľkú chybu, keď nepočúvla môj striktný príkaz odcestovať do Zvolena. Teraz mi zostáva len nádej, že sa jej známi Trenčania ujmu.

Inak správy z domáceho frontu sú uspokojivé. Z privezených novín a ústnych správ sa dozvedáme o priebehu celého povstania. Súčasne sa dozvedám o zaistení a odvečení všetkých dôstojníkov východnej armády v Prešove. Teraz mi je už jasné, prečo štáb maršala Koneva nemohol nadviazať rádiospojenie s našimi divíziami. Stot. Škrovina, ktorý tam mal spojenie technicky previesť, bol pravdepodobne tiež zaistený.

Prekvapuje nás správa, že doma krajne odsudzujú náš prelet do ZSSR. Je to možné len z neinformovanosti situácie. Po prvé, nedostal som od nikoho rozkaz prelietnuť na niektoré slovenské letisko a ani ma nik neinformoval o organizovaní väčšieho odporu na strednom Slovensku. Správy, ktoré som mal k dispozícii, vyznievali v tom zmysle, že všetky odpory proti Nemcom sú kladené len partizánskymi a vojenskými skupinami a sú len lokálneho rázu. Prelet nášho letectva u vých. armády bol pripravený už od začiatku augusta, avšak som s prevedením čakal do ostatnej chvíle, lebo som predpokladal potrebu nášho zásahu v prospech našej východnej armády, či už z letiska Prešov, alebo zo strany ZSSR. Nakoľko so stredným a západným Slovenskom boli všetky spojenia pretrhnuté, v dobe odletu do ZSSR

³⁹ Správne – pokojný.

⁴⁰ GAŠPAROVIČ, Peter (3. 7. 1913 – 6. 10. 2000). Príslušník čs. brannej moci, slovenskej armády, čs. zahraničnej armády v ZSSR, príslušník povojnovej čs. armády. 1. 9. 1948 prepustený z čs. armády v hodnosti mjr. let. z dôvodu že „nenašiel kladný pomer k ľudovo demokratickému poriadku republiky“. 1. 6. 1950 mu odňali hodnosť mjr. let. Po novembri 1989 ho rehabilitovali a povýšili do hodnosti pplk. (1990).

nemali sme nijaké správy, ktoré priestory a letiská sú obsadené Nemcami. Prelet frontu musel byť vykonaný v noci alebo za svitania a z letiska Tri Duby by hromadný odlet bol veľmi ťažko realizovateľný bez veľkého rizika zostrelenia nad frontom a na území vojsk ZSSR. O tomto som informoval v kritickej chvíli vedúceho voj. odboja plk. Talského, ktorý dal súhlas k nášmu preletu do ZSSR.

Vidím potrebu letieť na Slovensko, vysvetliť situáciu a organizovať prelietnutie do ZSSR preškolenie a zasadenie našich pilotov zo Slovenska, ktorí sú zaradení ako pešiaci. Žiadam okamžite sovietske orgány o povolenie tohoto preletu.

Dopoludnia zavítala k nám ruská propagačná skupina, ktorá nám predviedla znamenitý varietný program s ruskou hudbou spevom a tancami.

14. september 1944.

Je povolené prelietnuť naše schopné lietadlá zo Lvova do Stubna. Posádky pre lietadlá odchádzajú autom do Lvova. Dopoludnia prichádza k nám osvetový dôstojník čs. zboru gen. Svobodu, por. Rajcin⁴¹ a ppor. Koval /Slovák/. Priniesli noviny i správy od čs. zboru a poobede mali obidvaja krátky informatívny prejav o zahraničnom odboji a o programe výstavby ČSR.

Poobede došiel sovietsky generál Rosamanov, ktorý nadviazal na reči osvetových dôstojníkov a teoreticky analyzoval dôvody voj. vpádu Hitlera. Po prednáškach som pozval týchto i veliteľov 1. čs. let. pluku na večeru a posedenie.

Po niekoľkých toastoch celé posedenie vyznelo v úprimné slavianske bratstvo.

Veselá zábava s príslušníkmi 1. čs. let. pluku a čl. zboru trvala do polnoci. Užitočný krok k nášmu osobnému zblíženiu.

15. september 1944.

Priebeh celého dňa podľa vydaného programu. Na moju žiadosť o odlet na Slovensko som dostal odpoveď od štábu maršala Koneva, že cesta nie je nutná - otázka nášho výcviku i pomoc Slovensku je v plnom prúde.

Poobede pristáva na našom letisku generálplukovník Krasovskij - veliteľ letectva armády Koneva. Informuje sa detailne o našej jednotke a sľubuje zahájiť preškolenie v najkratšom čase. Hlásim mu stavy našich letcov na Slovensku a s istotou sľubuje prevezenie týchto lietadlami a postavenie ďalších našich leteckých jednotiek vyzbrojených sovietskymi lietadlami.

Som spokojný v tento deň. Dôverujem Krasovskému. Ak splní svoj sľub, budeme mať letectvo o akom sa nám ani nesnívalo.

16. september 1944.

Na rozkaz generála plukovníka Krasovského prišiel jeho poverenec pre našu vec generál Hordinenko⁴². Zariaďuje technické detaily pre náš výcvik a na moju žiadosť nadviazať kontakt s generálom Svobodom dáva mi k dispozícii lietadlo U-2 pre prelet 1 čs. zboru.

Letím ešte doobeda do Krosna. Dostávam k dispozícii auto čs. zboru pre cestu k štábu gen. Svobodu. Front je neďaleko, ako tomu svedčí intenzívna kanonáda a veľká letecká činnosť. Horizont na juhu je pokrytý zábleskami a dymom. Vidno útoky lietadiel a výbuchy bômb. Z veľkej časti zničeného mesta sa ešte dymí. Bolo dobyté len pred niekoľkými dňami. Cestou k štábu vidím hroby našich vojakov, ktorí padli pri ťažkých útokoch pred Duklou. Sú celkom čerstvé. Ešte ich vojaci upravujú. Prichádzam na štáb. Generál Svoboda ako obyčajne je na pozorovateľni. Prijíma ma náčelník štábu škt. Lomský⁴³. Je stiesnená nálada. Naši práve útočia. Čakáme telefonickú správu o výsledku.

⁴¹ Správne – REICIN, Bedřich.

⁴² Správne – gen. Gordinenko.

⁴³ Štábný kapitán Bohumír Lomský, pôvodne Lenc (22. 4. 1914 – 18. 6. 1992). Neskorší armádny generál a 1. námestník ministra národnej obrany ČSSR. Pozri napr. Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 176.

Dozvedám sa, že generál Svoboda sa na mňa ako môj profesor vo voj. akadémii veľmi dobre pamätá. Mal veľkú radosť, keď sa dozvedel, že sme prelietli.

Odchádzam na ostatné oddelenia vybaviť naše prijatie do čs. armády, vystrojenie a výzbrojenie.

Dostávam súhlas k vystrojeniu našej jednotky a k zahájeniu administratívnych prác súvisiacich s naším vstupom do čs. armády.

Na letisku zisťujem, že moje lietadlo odletelo, nevedno kam. Našťastie na operačnom štábe gen. Krasovského mi ochotne dávajú k dispozícii iné lietadlo. Vraciam sa uspokojený za súmraku ku kamarátom.

17. september 1944.

Je nedeľa. Doobeda kúpanie a návšteva kostola. Dnes odlietava l. čs. let. pluk na Slovensko. Už aby tam bol. Poobede nás milo prekvapuje príchod kpt. Kozu a čat. Mikuša, z ruského zázemia. Celý deň si máme čo rozprávať.

18. september 1944.

Sťahujeme sa nazad do kaštieľa. Ja sa s mjr. Guljaničom⁴⁴ sťahujem do súkromného domca. Inak nič nového.

19. september 1944.

Došla výstroj pre jednotku od čs. zboru. Ihneď je vydaná príslušníkom našej skupiny. Celková nálada stúpila. Je to čo i malý, preds, pokrok v našej túžbe pomôcť našim doma. Mrzí nás všetkých čakanie a bezmocnosť účinne vplývať na široký a dôkladný ruský systém. V ich rozmeroch čas je iný pojem ako u nás. „Všetko bude, počkajte, buďte trezliví“ týmito slovami nás ukludňujú do nekonečna.

Kapitán Koza, ako najstarší a najlepší znalec ruských pomerov tvrdí, že tu, v ZSSR, otázka nášho výcviku a zasadenia sa vyrieši len po niekoľkých mesiacoch. Bojím sa tomu veriť.

20. september 1944.

Dostávam rozkaz letieť k štábu gen-plk(.) Krasovského. Letím s majorom Guljaničom. K našej veľkej radosti nám oznamuje konkrétne dáta o našom výcviku. Je rozhodnuté, vy-cvičiť z nás skupinu šturmovikov Il-2 a skupinu stíhačov La-5. Naša radosť nepozná hraníc, keď nám oznamuje, že i naši kamaráti letci budú zo Slovenska prevezení a preškolení. Súčasne sa dozvedáme prvé správy o zásahu a úspechoch l. čs. let. pluku na Slovensku.

K dovŕšeniu radostných správ mi gen-plk prideľuje k osobnej potrebe kuriérne lietadlo U-2.

Tieto správy pôsobia ako injekcia na našich chlapcov.

21. september 1944.

Do Stubna prilietava generál Hordinenko⁴⁵ s ktorým letím na letisko Przemysl, kde má byť definitívne prevedený náš výcvik. Zoznamujem sa s plk. Holovačevom⁴⁶, ktorý je poverený naším výcvikom. Po predebatovaní hlavných bodov nášho presunu a výcviku vraciam sa do Stubna zariadiť potrebné.

21. september 1944. /druhý zápis/

V intenciách gen-plk Krasovského organizačne zostavujem pluk stíhačov a pluk šturmovikov. Poobede odchádza ubytovací sled autom do Przemysla. Nálada je znamenitá.

⁴⁴ GULJANIČ, Mikuláš (9. 12. 1907 – 22. 6. 1992). Podrobnejšie: Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 85.

⁴⁵ Správne – Gordinenko.

⁴⁶ Správne – Golovačov.

22. september 1944.

Ďalšie prípravy k presunu.

Na obed odlietavam s gen. Hordinenkom do Przemysłu. Ostatní sa presunujú autami.

V Przemysłu sa ubytujeme v značne poškodenej budove pošty. Prvú noc spíme len tak improvizovane na doskách. Nevadí nám to. Hlavné, že sa niečo robí. So školným štábom určujeme zamestnanie na druhý deň.

23. september 1944.

Výcvik už beží. Od rána je lietajúci personál na letisku. Sme informovaní o typoch lietadiel na ktorých máme robiť výcvik. Zoznamujeme sa s palubnými doskami a s armatúrou.

Po návrate domov zlepšovanie ubytovania.

24. september 1944.

Ráno letím s majorom Guljaničom ku štábu gen. Svobodu. Pristávame v Krosne, odkiaľ sa náhodilým⁴⁷ autom dostávame k náčelníkovi tylu. Vybavujeme zásadné zásobovanie potravinami čs. zboru a doplňujeme výstroj. Dozvedáme sa, že druhá čs. brigáda, pozostávajúca zo samých Slovákov, je v blízkom Kroščenku a čaká na prelietnutie na Slovensko. Tam je aj vládna delegácia na čele s generálom Viestom.

Cestou nazad sa zastavujeme v Kroščenku.

Hneď po príchode ma čaká radostné prekvapenie. Stretávam sa s kamarátmi Zvolenčanmi: Dr. Paľom Svoreňom, kpt. Marcellim, por. Deutelbaumom a s mojím bývalým profesorom z let- učilišťa pplk. Pernikárom⁴⁸. Hlásim príchod veliteľovi brigády plk. Příkrylovi⁴⁹ a stretávam sa s pplk. Lichnerom⁵⁰. Rozhodujeme sa tam prenocovať. Dr. Paľo Svoreň nám ochotne zariaduje nocľah v jeho izbe. Večer kamarátske posedenie pri poháriku. Prichádza aj pplk. Lichner a pplk. Pernikář.

V debate zisťujem, že 2. čs. brigáda je temer čiste⁵¹ slovenská. Jej jadro vytvorili slovenské jednotky, ktoré v októbri minulého roku prebehli u Melitopolu k Sovietom. Celá brigáda je vycvičená ako desantná, t. j. padáková a má byť ihneď pri dobrom počasi prelietnutá na stredné Slovensko. Bojová morálka je znamenitá napriek všetkým veľkým stratám, ktoré brigáda utrpela, pri zosadaní pod Duklou. Dozvedám sa tiež o rozladenosti mužstva i mladých dôstojníkov v dôsledku niektorých židovských príslušníkov, ktorí svojím spôsobom sa pokúšajú uplatniť a získavať vplyv medzi nimi. Tiež je cítiť určitá nespokojnosť z exponovaného chovania vel. praporu⁵² mjr. Vovesa k mužstvu, ako Čecha k Slovákom.

Ako vidno toto len upevňuje národné sebavedomie slovenských chlapcov. Ťažko znášajú tiež odstránenie kpt. Pavlovského ktorý sa stal ich ideovým vodcom /volali ho „mladý Štefánik“ a ktorý bol zaistený pre nejaký článok v slovenských novinách. S pplk. Pernikárom si určujeme pracovnú debatu na zajtra o 10.00 hod.

⁴⁷ Správne – náhodným.

⁴⁸ MARCELY, Pavel (26. 6. 1914 – 17. 10. 1980); DEUTELBAUM, Alexander – DOMAN, Alexander (2. 2. 1914 – 29. 10. 1996), PERNIKÁŘ, Jan (11. 1. 1903 – 21. 11. 1976. Pozri napr.: Vojenské osobnosti, ref. 4, taktiež RAJLICH, Jiří – MAJTENYI, David. *Ján Ferák a ti druzí*. Cheb : Svět Křídel, 2012, s. 426-429.

⁴⁹ PŘIKRYL, Vladimír (3. 8. 1895 – 13. 4. 1968).

⁵⁰ LICHNER, Viliam, Ján. Pozri napr. Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 171-172.

⁵¹ Správne – čisto.

⁵² Správne – prápor.

25. september 1944.

Prikrylo nás špatné počasie. Mraky až na zem. Dopoludnia hlásim sa gen. Viestovi a informujem ho o detailoch nášho odboja a preletu do ZSSR. Súčasne sa zoznamujem s členmi vládnej delegácie: minister Němec, generál Nižborský⁵³, gen. Boček⁵⁴, poslanci Hálla, Valo. Poobede predkladám pplk. Pernikáfovi plán organizovania zasadenia slovenských letcov a spolu spracúvame návrh definitívny, ktorý pplk. Pernikář má predložiť čs. voj. misii v Moskve a ja gen-plk. Krasovskému. Plán je postaviť 4 pluky po 2 letkách a to 2 pluky stíhacie, 1 pluk šturmovíkov⁵⁵, a 1 pluk bombardovaci. /La-5, Il-2, P-2⁵⁶/. Celý deň do neskorého večera vyplňame kamarátskymi debatami.

26. september 1944.

Vraciame sa lietadlom do Przemyslu. Pre nedostatok paliva pristávame v Rzeszówe.

Doma sa stretávam so skupinou asi 6 čl. dôstojníkov, ktorí pod vedením kpt. Horáka sú na ceste z Teheránu k Svobodovmu zboru.

27. september 1944.

Zamestnanie vyplnené výcvikom. Robíme prvé preskúšavacie lety na U-2.⁵⁷

Inak nič nového.

28. septembr 1944.

Od dnešného dňa je v činnosti naša vlastná kuchyňa. Obsluha je z čs. personálu. Odosielam nákladné auto s mjr. Guljaničom k intendantnému parku do Kamenca Podolského. Prestáhovali sme sa z kasárne do súkromného bytu. Bývam s mjr. Guljaničom. Odosielam list ge[n] Krasovskému so žiadosťou a návrhom na 4 čl. let. pluky.

29. september 1944.

Len náhodou si uvedomujem svoje narodeniny. Spomínam na svojich drahých. Iste si dnes aj vy doma spomeniete na mňa. Verím, že všetko dobre dopadne. Rád by som vás už všetkých videl, hlavne deti.

30. september 1944.

Žiadam opätovne ruské orgány o sústredenie našich lietadiel v Priemyslu. Rádiogram je odoslaný gen-plk(.) Krasovskému.

Zamestnanie. Teória podľa programu a prvé lety dvojitého riadenia na Jak-7 a UII-2⁵⁸.

Som prekvapený veľkou pristávacou rýchlosťou týchto lietadiel.

1. október 1944.

Je nedeľa. Nelietá sa. Bežná činnosť u jednotky. Prichádza pplk. ... inšpektor výcviku u gen-plk Krasovského. Večer ma pozýva na ukrajinské divadlo. Po príjemnom kultúrnom zážitku odchádzam späť.

⁵³ NIŽBORSKÝ. Krycie meno gen. Antonína Hasala (7. 1. 1893 – 22. 4. 1960), účastníka čs. zahraničného odboja, ktorý od 16. 6. 1944 zastával funkciu veliteľa Veliteľstva oslobodeného územia. Pozri: Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 91-92.

⁵⁴ BOČEK, Bohumil (4. 11. 1894 – 16. 10. 1952). Účastník čs. zahraničného odboja. Na vlastnú žiadosť opustil Veľkú Britániu, s určením pre 1. čs. armádný zbor v ZSSR, kde postupne zastával funkcie zástupcu veliteľa brigády, veliteľa brigády, zástupca veliteľa zboru a veliteľa zboru. Podrobnejšie: Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 30.

⁵⁵ Označenie lietadiel typu Iljušin Il-2, resp. Iljušin Il-10.

⁵⁶ Správne Pe-2. Dvojmotorový strmhlavý bombardér z konštrukčnej dielne Petljakova.

⁵⁷ Polikarpov Po-2.

⁵⁸ Cvičné verzie lietadiel typu Jakovlev Jak-7 a Iljušin Il-2.

2. október 1944.

Vrátil sa mjr. Guljanič s vojenským výstrojom. Poobede vystrojovanie všetkých príslušníkov. Zlé počasie, nelieta sa.

3. október 1944.

Počasie sa nezlepšilo. Odosielam kpt. Gašparoviča a npor. Gurského⁵⁹ lietadlom k štábu čs. zboru zariadiť naše zásobovanie zborom a vyžiadať autá k slúž. účelom. Program - teória.

4. október 1944.

Zlé počasie. Nelieta sa. Bežné zamestnanie podľa programu.

5. október 1944.

Kpt. Gašparovič a npor. Gurský sa vracajú od zboru s 3 nákladnými autami. Doviezli ďalší výstroj a stravné články.

Počasie nepriaznivé - nelieta sa.

Kpt. Gašparovič mi hlási zmiznutie nášho kuriérneho lietadla U-2 z letiska Krosno. Správu o tomto podávame rádiotelegramom štábu gen-plk Krasovského.

6. október 1944.

Počasie nezmenené. Celý deň teoretický program.

7. október 1944.

Počasie sa zlepšuje. Doobeda teória, poobede lietanie. Lietam tiež dvojité riadenie na Jak-7. Som si už istý v pilotáži, mylí ma len bezdôvodné zasahovanie učiteľa do riadenia. Je nervózný, zvlášť pri pristávaní.

8. október 1944.

Počasie krásne. Lieta sa po celý deň.

Na letisku doobeda pristáva gen. Krasovskij. Informuje sa o priebehu výcviku. Zisťuje pomalé tempo a nariaďuje veliteľovi školného pluku čo najintenzívnejšie pokračovať. Ukončenie výcviku je rozhodnuté na 3 etapy. Do 13. okt. má byť hotová I. etapa, a to 5 stíhačov a 5 šturmovíkov, do 18. októbra ďalších 10 stíhačov a 10 šturmovíkov a do 23. okt. zvyšok. Generál Krasovskij ďalej oznamuje, že budúcu noc má byť prelietnutá prvá časť výkonných letcov zo Slovenska na precvičenie v rámci podaného návrhu.

9. október 1944.

Počasie dobré, lietanie celý deň. Mali sme prvú nehodu pri výcviku. Rtk Holka pristáva na brucho v dôsledku vysadenia motora. Posádka bez úrazu.

Dostávam lístok písaný kapitánom Haluzickým zo Lvova. Dozvedám sa, že v noci priletela prvá skupina našich letcov z Troch Dubov. Je to skupina 40 ľudí pod vedením kpt. Haluzického. Žiada nás o dovezenie do Przemysłu. Hlásim to sovietskym orgánom, títo však odmietajú zasahovať do činnosti iných veliteľov.

10. - 24. október 1944.

Nakoľko sa mi zápisky stratili, udávam všeobecné udalosti.

Program výcviku prvej skupiny veľmi sľubne pokračuje, do 15.-20.-ho je vycvičených 17 šturmovíkov a 14 stíhačov. 14.-ho končím aj ja výcvik na La-5 ostrou strelbou na PC /42%/ a súbojom s Jak-1.

⁵⁹ GURSKÝ, Jozef (30. 8. 1917 – dátum úmrtia neznámy). Na stranu sovietskej armády preletel spoločne so stot. let. F. Wágnerom z letiska Spišská Nová Ves dňa 31. 8. 1944. S Wágnerom bezpečne pristáli na letisku Lvov s lietadlom Š-328. V čs. armáde slúžil do 30. 6. 1958, keď ho v hodnosti pplk. prepustili do zálohy.

12.okt. na rozkaz generála Svobodu odchádzam autom k nemu. Ide o oficiálne povolenie organizovať vyššiu čs. leteckú jednotku v ZSSR - Moskvou. Predkladám návrh, ktorý gen. Svoboda prijíma a predkladá šifrovkou príslušným orgánom moskovskej vlády.

Návrh: Mimo 1. čs. let. stíh. pluku /Fajtl/ postaviť z let. personálu bývalej slovenskej armády jednu smiešanú⁶⁰ leteckú divíziu a 3 plukoch po 27 lietadlách a to jeden pluk stíhací, /La-5⁶¹/, jeden šturmovický /I1-2/ a jeden bombardovací P-2⁶² alebo Tu-2⁶³. Mimo toho postavenie troch čs. BAO⁶⁴ a príslušný materiál pre let. hlásnu službu /t. j. rádiomateriál/. Pri rozhovore sú prítomní dvaja vyšší sovietski sviazoví dôstojníci a škpt. Lomsky.

Stretnutie s gen. Svobodom bolo veľmi srdečné. Jeho štáb je v tesnej blízkosti čs. hraníc. Z obloka jeho kancelárie vidno asi 500 m ďaleko slávobránu pri hraničnom kameni. Štáb je v malej osade „Barvinek“. Po služobnom rozhovore ge[n] Svoboda pozýva ma na malé posedenie pri čaji. Je veľmi príjemný. Spomíname na vojenskú akadémiu, kde bol mojím profesorom. Ešte sa pamätá, na ktorom mieste som sedel v triede. Pýta sa na ostatných dôstojníkov Slovákov, ktorých tiež učil. Medzi iným hlásim mu tiež ostatné naše ťažkosti a vo všetkých bodoch vychádza veľmi ochotne v ústrety. Povoľuje pre nás autá a to 2 Studebaker(,) 2 Gazy a 1 Willys. Povoľuje obnos 15.000 rubľov na nutné služobné potreby, súhlasí s kompletným vystrojením celej našej jednotky odevom rátajúc v to prísun letcov zo Slovenska a povoľuje tiež limit benzínu /auto/ 3 000 kg na mesiac.

Otázku premenovania našich poddôstojníkov z povolania nariaďuje riešiť tak, že mladší a nižší podd. z pov. budú do definitívneho rozhodnutia MNO premenovaní na čatárov a ostatní na rotných. Moju žiadosť, aby najstarší poddôst. z povolania boli povýšení na rotmajstrov neprijíma.

Po srdečnom rozlúčení pri ktorom mi sľubuje, že nás príležitostne navštívi, odchádzam.

Cestou odbočujem na neďaleké čs. hranice, ktoré pred niekoľkými dňami prekročili naše jednotky. Auto zastavuje u hraničného kameňa. Dve slávobrány vítajú sovietske i naše jednotky na území ČSR. U hraničného kameňa je niekoľko čerstvých hrobov z ktorých jeden je hrob gen. Sázvského⁶⁵ ktorý zahynul výbuchom míny na ceste asi 20 metrov ďalej. Vraciam sa autom k veliteľstvu tylu do Rymanów-Zdroja, kde vybavujem ďalšie služobné záležitosti. Nakoľko je večer, nocujem u škpt. Holbu a škpt. Přímka. Sympatickí a kamarátski dôstojníci.

13. októbra 1944.

Ráno sa vraciam prideleným autom do Przemysłu. Stretávam sa v dôstojníckej jedálni v Przemysli s kamarátmi dôstojníkmi zo Slovenska, ktorí boli prelietnutí k nám na výcvik v ZSSR.

Súčasne sa dozvedám, že doletel zo Slovenska aj škpt. Klán, ktorý na rozkaz gen. Viesta 14. októbrum preberá, odo mňa velenie čs. let. výcvikového strediska v Przemysli.

Počasie dobré - lieta sa.

Intenzívne organizujeme ubytovanie, stravovanie a prípravu k výcviku skupinu prišlých letcov - skup. Haluzický. So škpt. Klánom sa nám pracuje dobre. Sú vo všetkom veľké ťažkosti, no zo dňa na deň sa situácia zlepšuje.

⁶⁰ Správne – zmiešanú.

⁶¹ Stíhacie lietadlá typu Lavočkin La-5.

⁶² Bombardovacie lietadlá Petljakov Pe-2.

⁶³ Bombardovacie lietadlá Tupolev Tu-2.

⁶⁴ Rozumej – Batalión aerodromnovo obsluživania – Prápor leteckého zabezpečenia.

⁶⁵ SÁZAVSKÝ. Krycie meno brig. gen. Jaroslava Vedraľa (17. 11. 1895 – 6. 10. 1944), jediného čs. generála, ktorý zahynul v rokoch druhej svetovej vojny. Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 309-310.

16. októbra 1944.

Nová skupina „Haluzický“ je rozdelená na 3 skupiny: stíhaciu, šturmovickú a bombardovaciu. Je zahájená teoretická príprava preškolenia. Všetko klope, len treba rozhodnutie gen. Krasovského pre zahájenie lietania aj pre došlé skupiny.

Situácia na strednom Slovensku je uspokojivá, dochádzajú nám správy o úspechoch 1. čs. let. pluku, ktorý operuje z letiska „Zolná“. Na frontoch v Rumunsku, Bulharsku a v Maďarsku sovietske jednotky majú mimoriadne dobré Úspechy. Front sa blíži k Budapešti a nemeckým jednotkám na Podkarpatskej Ukrajine hrozí odrezanie z juhu. Naša čsl. armáda na Karpatoch má veľmi ťažké boje a nezvyčajne veľké straty. Mám obavy, že nemecké jednotky budú z Maďarska ustupovať cez stredné Slovensko a zlikvidujú našu pomerne slabú obranu.

V ostatných dňoch sa počasie zhoršilo, lieta sa menej. Na docvičenie stíhačom a šturmovikovi I. skup. treba už len niekoľko dní dobrého počasia.

Hotoví stíhači /14/ odchádzajú do Przeworska /asi 30 km severozáp. od Przemysla/, odkiaľ majú už s našimi lietadlami preletieť na Slovensko. Podľa rozkazu gen. Krasovského, na prianie gen. Viesta ja mám tiež odletieť do Zvolena. Túto správu mi doniesli tiež od mjr. Tótha dôstojníci, ktorí prileteli zo Slovenska.

Škpt Klán však rozhoduje, že prevezmem výcvik šturmovikov v Stubne. I keď náš pomer so škpt. Klánom je kamarátsky a bývame spolu, cítim, že drží odo mňa odstup z hľadiska politickej spoľahlivosti. K tomu napomáha aj nevyvetlená príčina nášho odletu do ZSSR, čo v B. Bystrici považujú ešte stále za zbehnutie. No, neznechucuje ma to v práci. Všetko sa vysvetlí.

Dozvedám sa, že plk. gšt. Talský bol od štábu maršala Koneva prelietnutý v noci na Slovensko, kde v priestore severne od Vranova velí väčšej partizánskej skupine. Nadviazal rádiospojenie s gen. Svobodom.

Nemci v Maďarsku stále ustupujú. Cez Przemysl prechádza nespočetné množstvo auto- a vlakových transportov. Sovieti sa pripravujú na Krakovskú ofenzívu.

25. október 1944.

K večeru som zavolaný na štáb 41. zápasného⁶⁶ pluku. Na svoje veľké prekvapenie sa tu stretávam s rtm. Jakabom a rtm. Dubeňom, ktorí prileteli zo Zvolena. Priniesli zlé správy. Nemci postupujú z Maďarska a od Lučenca tlačia na Zvolen. Situácia na strednom Slovensku sa stáva beznádejná. Prvé nemecké jednotky už obsadzujú Zvolen, ktorý bol vyprázdnený a prepustený bez boja. Letisko sa tiež evakuuje. Napriek tomu, že počasie nie je vhodné na odlet, 1. čs. let. pluk odlietava s 9 lietadlami nevedno kam, či na územie ZSSR alebo do Debrecína. Niekoľko ďalších lietadiel tiež odletelo, ostatné boli na letišti zapálené a zničené.

Za necelú hodinu dochádza ďalšia správa, že druhé lietadlo so šrtm. Jasíkom a civil. zamest. voj. správy Dedičom a Navaríkom pristálo bez nehody neďaleko Przemyslu.

Správy o mojich drahých v Trenčíne a vo Zvolene nedošli nijaké.

27. október 1944.

Robíme prípravy na oslavu 28. októbra. Dochádza jazz-hudba od náhradného pluku z Krosna, ktorú som vyžiadal na oslavy.

Na oslavu 28. októbra pozývam vel. 2. sov. armády /leteckej/ gen-plk. Krasovského, dôst. zbor sovietskeho cvičného pluku, sov. posádkového veliteľa a veliteľa poľskej divízie. 1. čs. zbor nám zasiela produkty na prílepšenie stravy a vodku.

⁶⁶ Rozumej – zabezpečovací.

Poobede priletelo 23 lietadiel I1-2, ktoré sú určené pre náš šturmovický pluk.
28. október 1944.

V noci došiel mjr. Lisický⁶⁷ a npor. Gábriš z Moskvy. Od svojho preletu s He-111 začiatkom augusta boli u čs. voj. misie v Moskve. Prinášajú zaujímavé správy o situácii vo vyšších diplomatických kruhoch. V dopoludňajších hodinách prichádza ešte pplk. let. Budín⁶⁸ a veliteľ náhradného pluku pplk. Strelka. Títo dvaja však cestujú ďalej ku gen. Svobodovi. Poobede prichádza ešte škpt. Fajtl a šrtm. Jasík so svojou posádkou.

O 14. hodine sú oficiálne oslavy u našej jednotky. Je hromadný nástup celého útvaru. Čítam rozkaz generála Svobodu k štátnemu sviatku. Spevokol spieva hymny. Potom je slávnostný obed mužstva. V dôstojníckej jedálni je slávnostná večera za účasti hore spomenutých pozvaných. Generál - plukovník Krasovskij sa nezúčastnil pre zaneprázdnenosť.

Pri večeri: privítanie hostí škpt. Klánom, môj preslov⁶⁹ a prípitky sovietskych i poľských hostí. Potom veľmi srdečná nálada pri hudbe a tanci do 2. hod.

Poobede som mal v kruhu niekoľkých dôstojníkov ostrú debatu s mjr. Fajtlom vo veci zadelenia našich dôst. z hľadiska politickej spŕahlivosti. Príkro odsudzuje všetko čo sa za minulých 5 rokov robilo na Slovensku. Jeho rigorózný postoj čo do posudzovania slovenských pomerov môže u nás veľmi rušivo vplývať na česko-slovenskú spoluprácu, ktorá je v tejto situácii tak žiaduca. Ďalej dokazuje, že slovenskí dôstojníci si nevedia viesť mužstvo a nemajú k nemu demokratický pomer. Treba nám v tomto pomôcť. Nerešpektuje zásadu, že vnútorné pomery Slovákov najmä čo do politickej spŕahlivosti si môžu vyriešiť len sami Slováci. Obávam sa dôsledkov jeho reči a názorov. Môžu viacej poškodiť čl. štátnu myšlienku ako jej osožil svojou 5 ročnou zahraničnou bojovou činnosťou.

Bohužiaľ si toto neuvedomuje.

2. november 1944.

Nálada mužstva i dôstojníckeho zboru depresívna. Je to v prvom rade dôsledok stagnácie vo výcviku. Ďalej je to účinok správ o obsadení stredného Slovenska Nemcami. Rušivo pôsobia aj organizačné a veliteľské zmeny, ako aj demagogické reči mjr. Fajtla medzi mužstvom. Dozvedám sa, že mjr. Fajtl prehlásil pred poddôstojníkmi, že ak chcú iných veliteľov, musia si to sami vynútiť. Oni sami /čes. dôstojníci/ to urobiť nemôžu. Túto správu som si neoveril. Nechcem viac rozčerať už aj tak búrlivú hladinu.

Jedna skupina mužstva chce len Slovákov veliteľov, iná skupina sa údajne vyslovila len pre českých veliteľov. Sťažujú si na stravu, hoci ako som sa sám presvedčil sťažnosť je absolútne bezdôvodná. Vidno, že nastala kríza je umele vyvolaná. Vonkajšie vplyvy spôsobili, že mužstvo samo nevie čo chce. Predkladá nezmyselné požiadavky vo veciach povyšovacích a zaujíma anarchistický postoj k najzákladnejším služobným úkonom. Dôstojnícky zbor žiaľ nie je na takej úrovni, aby sa situácia dala pevnou rukou zvládnuť.

3. novembra 1944.

Dopoludnia bežné technické a výcvikové práce. K obedu dochádza správa o havárii lietadla I1-2. Ide pravdepodobne o naše lietadlo. Kpt. Wagner⁷⁰ odchádza na miesto nešťas-

⁶⁷ LISICKÝ, Mikuláš (20. 7. 1908 – 16. 3. 1987).

⁶⁸ BUDÍN, Ludvík (20. 8. 1892 – 1. 2. 1956). Účastník domáceho a zahraničného odboja. V závere vojny veliteľ 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR, s ktorou sa zúčastnil bojov pri oslobodzovaní Československa. Pozri napr.: DAŇKO, Ján a kol. *1. Československá smíšená divíze v SSSR*. Praha : AVIS MO ČR, 1998; taktiež Vojenské osobnosti, ref. 4, 38-39; taktiež STANISLAV, KLABNÍK, *Slovenské letectvo 1944-1945*, ref. 1.

⁶⁹ Správne – príhovor.

⁷⁰ WÁGNER, František (29. 10. 1911 – 18. 1. 1966).

tia. Po návrate hlási prípad. Lietadlo Il-2 pilotované sovietskym nadporučikom a s našim strelcom ... havarovalo do ulice mesta Przemyslu. Obaja sú mŕtvi. Príčinou je pretiahnutie lietadla a pád stratou rýchlosti. Je to prvý prípad straty nášho príslušníka počas činnosti v ZSSR.⁷¹

Kpt. Nižňanský⁷² mi hlási prípad, že vstúpil do izby poddôstojníkov a nebol pozdravený čat. Čavojským i keď ostatní prítomní poddôstojníci zdravili. Na otázku, prečo nezdraví, odpovedal, že neprišiel do ZSSR panáčkovať. Prípad chcem nechať vyšetriť škpt Klánom. Na obed však dostávam hlásenie, že čat. Čavojský odcudzil erárny kožený plášť a vymenil, ho u nejakej civilnej osoby za fotografický aparát. Pri vyšetrovaní čat. Čavojský doznáva svoj čin a prípad nezdravenia kpt. Nižňanského odôvodňuje tým, že ich na izbe navštívil škpt. Fajtl /vel. I. čs. let. pl./ a vyzval ich, aby nepanáčkovali pred predstavenými. Z tohoto prípadu je zrejmy demagogický účinok snád' dobre myslených slov škpt. Fajtla.

Odpolednia prípravy k oslavám 7.novembra (,) t.j. k štátnemu sviatku ruskej revolúcie.

Večer vracia sa pplk. Budín a škpt. Klán od generála Svobodu. Prichádzajú tiež dvaja vyšší dôstojníci od štábu gen. Krasovského.

Po večeri je spoločná porada ktorej sa zúčastnia spomenutí zástupcovia gen. Krasovského, pplk. Budín, škpt. Klán a škpt. Fajtl. Ja som tiež pozvaný sov. zástupcami. Ide o ďalšie organizovanie a zadelenie veliteľského a lietajúceho personálu. Z kancelárie som však poslaný von pplk. Budínom napriek tomu, že zástupcovia gen. Krasovského trvajú na mojej prítomnosti. Stanovisko pplk. Budína je mi nevysvetliteľné nakoľko predchádzajúce organizačné práce som prevádzal sám a najlepšie viem a som zasvätený do detailov týkajúcich sa ďalších prác.

Dozvedám sa od O. že nespokojnosť v mužstve vyznieva v jednom smere - chcú mať Slovákov veliteľov.

Považujem to za prehnajú, ale prirodzenú reakciu zbehnúvších sa udalostí. Som presvedčený o tom, že dôstojnícky zbor ani mužstvo nemá zásadne separatistické úmysly, no je precitlivé v otázkach týkajúcich sa vnútorného pomeru česko-slovenského. Obávam sa, že náš zahraničný odboj bude silne oslabený vnútornými rozpormi. Zo strany českých veliteľov treba veľkej opatrnosti vo všetkom, čo naráža na národnostný cit Slovákov.

4. november 1944.

Od rána normálne zamestnanie výcvikových skupín. Na obed sa odohral trápny prípad. Ppor sov. armády Nevský, náš inštruktor lietania na Il-2, snažil sa vyprovokovať poddôstojníkov pilotov, že nemajú stravu zodpovedajúcu ich výcvikovej skupine. Ostentatívne odtisol pri obede tanier a prišiel za kpt. Fenciom sťažovať sa na stravu v mene mužstva. Kpt. Fenc si nechal hned' nastúpiť poddôstojníkov a pýtal sa na akosť a množstvo stravy. Po[d]dôstojníci jednohlasne prejavili spokojnosť. Ppor. Nevský, nakoľko bol silne podnapitý, bol odvedený sov. dôstojníkmi na ich veliteľstvo. Tam bol náhodou kpt. Wágner, ktorého obvinil, že trápi jeho žiakov. Výsledok - zase ďalšie rozčerenie hladiny a prísne potrestanie ppor. Nevského.

5. november 1944.

Príprava na pohreb žiaka strelca....., ktorý havaroval 3. novembra. Veliteľ sov. pluku chce oboch pochovať na námestí v Przemysli. Presadili sme, že náš je pochovaný na cintoríne.

⁷¹ Leteckú haváriu neprežil letecký strelec Ferdinand Chromek, ktorý letel v Il-2-ke s pilotom npor. let. Lysovom, príslušníkom sovietskeho letectva. DAŇKO, ref. 1, s. 126.

⁷² NIŽŇANSKÝ, Jozef (21. 2. 1913 – 30. 7. 1984).

Správy z frontu hlásia, že sov. jednotky sa blížia k Budapešti. Cez Przemysl prechádza stále nespočetné množstvo transportov s výzbrojom, je to príprava na krakovskú ofenzívu.

Poobede o 16.00 hod. pochováame nášho nebohého na cintoríne. Prostý, dojemný obrad s rozlúčkovou rečou kpt. Gašparoviča.

6. november 1944.

Ráno o 8.00 hod. mal byť pohreb soviet. dôst. ktorý zahynul s našim strelcom. Pohreb je až o 10.00 hod. Odchádzam tam s čestnou čatou a na hrob kladím veniec za náš útvár.

Celý deň príprava na večernú akadémiu, ktorú poriada⁷³ sov. zapasný pluk v predvečer výročia revolúcie v r.1917 a ktorej sa zúčastníme aj s programom.

20.00 hod. akadémia, na ktorej náš spevokol. gitarová skupina, a jazz orchester mali veľký úspech.

7. november 1944.

Sovietsky štátny sviatok - výročie okt. revolúcie.

O 9.00 hod slávnostné čítanie rozkazu gen. Svobodu a preslov osvet. dôst. zboru por. Kovala.

O 10.00 hod kinopredstavenie „Leningrad v boji“. Potom slávnostný obed mužstva za prítomnosti pplk. Budína, mjr. Trnku, mjr. Haluzického⁷⁴ a mjr. Guljaniča.

Podľa rozhodnutia pplk. Budína, škpt. Klán preberá funkciu veliteľa výcvikového strediska čs. letcov v ZSSR.

Ešte dnes mu funkciu odovzďavam.

Večer o 21.00 hod na pozvanie sov. vel. pluku zúčastňujeme sa na slávnostnej večeri v sov. klube. Veliteľ pluku plk. Golovačev sa večera nezúčastňuje. Družná zábava do 2.00 hod. Zvlášť kamarátsky pomer s mladšími sov. dôstojníkmi, ktorí sa hromadne žiadajú k nášmu útvaru. S úspechom účinkuje náš jazz orchester.

8. november 1944.

Sov. útvary pokračujú v oslavách. My organizujeme bežné veci. Výcvik ide veľmi pomaly. Nemáme kontakt s generálom Krasovským. Pplk. Budín si vyhradil kontakt s gen. Krasovským, Svobodom a s čs. voj. misiou v Moskve. Počasie stále horšie. Jeseň sa definitívne prihlásila. Odpoľudnia mjr. Guljanič odchádza do Stubna pripraviť presun 3. pluku.

9. november 1944.

V organizačných prácach je stagnácia. Celá naša aktivita sa vybija v neplodných administratívnych prácach a v opakovaných prednáškach.

Počasie sa čiastočne zlepšilo. Slabá prevádzka na letišti.

10. november 1944.

Dopoludnia zádušná omša za mŕtveho kamaráta. Poobede ukrajinské divadlo hrá pre čsl (.) letcov „Morálka pani Dulskej“. Revanžujeme sa voňavkami pre ženské predstavielky a spoločnou večerou pre celý súbor v našej dôstojníckej jedálni. Posedenie pri hudbe a tanci vyznelo v úprimné bratstvo našich slavianskych národov. Po odchode hostí spievame v kamarátskom kruhu slovenské piesne.

11. november 1944.

Pplk. Budín dostáva depešu od gen. Krasovského, ktorý ho určuje veliteľom čs. výcv. let. časti v Przemysli. V dôsledku toho organizuje si svoje veliteľstvo a mne dáva úlohu viesť výcvikovú skupinu ďalej a starať sa o chod výcvikového aparátu. Dáva mi kázenskú⁷⁵ právomoc vel. pluku.

⁷³ Správne – organizuje.

⁷⁴ HALUZICKÝ, Ivan (2. 3. 1913 – 3. 11. 1965).

⁷⁵ Rozumej – disciplinárnu.

Dnes je poľský štátny sviatok, Sovietske i poľské úrady zvyšujú bezpečnostné opatrenia. Predchádzajú prípadným nepokojom. I my staviame hotovostnú čatu.

12. november 1944.

Pohotovosť trvá. Je možnosť sabotážnych činov Benderov⁷⁶, alebo opozičných Poľakov. Politická situácia poľská je veľmi nejasná. Začína mráz. Na frontoch nič pozoruhodného. Sov. jednotky v Maďarsku postupujú pomaly, ale pravidelne. Je hlásené oslobodenie mesta Monor asi 20 km od Budapešti.

13. november 1944.

Mnoho roboty. Je veľa nevyriešených problémov. Kpt. Kubica odchádza k štábu zboru posúriť niektoré veci.

Večer prichádza Dr. Slabeycius⁷⁷ zo Lvova z nemocnice. Bol prelietnutý lietadlom s ranenými zo Stredného Slovenska ako ošetrojúci lekár. Pôsobil vo Lvovskej nemocnici. Zadržiam ho u nás na organizovanie let. zdrav. služby a súčasne žiadam u zboru o jeho pridelenie. Podobne došla i sl. Bíziková, ktorú zaraďujem do kancelárie. Denne prechádzajú uzdravení ranení Slováci zo Lvova. Ktorí sa nám hodia, zadržiam ich u nás a ostatných odosielam k zboru. Mám k tomu ústny puvoár zo IV. odd. štábu zboru.

Poobede hlásia sa dve Češky do čsl. armády, sl. Gendelová a sl. Amanová. Prijímam ich pre zdrav. službu.

K večeru dochádza k nám čsl. voj. symfonický orchester. Má programované 4 koncerty. Dirigent - por. Nejedlý. Orchester nám na našu žiadosť poslal gen. Svoboda.

14. november 1944.

Nálada v mužstve i dôstojníckom zbore je stále rozbúrená. Prevláda smer krajne nekompromisný v otázke obsadenia miest nižších veliteľov Slovákmi. Nižší dôstojníci podnikajú akciu hromadnej žiadosti. Žiadajú o predvedenie k pplk. Budínovi prípadne gen. Svobodovi.

Túto akciu som utlmil, nakoľko môže vážne ohroziť naše preškolenie a zasadenie. Nálada u mužstva má silný vplyv na morálku a kázeň. Je mi hlásený prípad, že piati mladí piloti nenastúpili do strážnej služby. Predvolávam ich k raportu.

Poobede mi hlási šofér že cestou z Krosna mu niekto ukradol auto „GAZ“. Krádež sa stala v noci v dedine neďaleko Przemyslu. Filharmonický koncert v sov. klube a v nemocnici.

K našej jednotke prišiel ppor. ... od spravodaj. oddelenia zboru zisťovať morálny stav jednotky. Veľké pobúrenie v dôst. zbore spôsobilo to, že u mužstva sa informoval o spoľahlivosti dôstojníkov. Ďalšie rozladenie.

16. november 1944

Piati piloti, ktorí nenastúpili do strážnej služby žiadajú o preloženie k zboru. Dávam im tri dni na rozmyslenie.

Za ich čin, vzhľadom na mimoriadne okolnosti trestám ich len kasárenský 14 dní väzenia a 2 x stráž mimo normálnu smenu.

Je avizovaná návšteva trojnásobného sovietskeho geroja plk. Pokryškina u nášho útvaru. Došiel aj redaktor a filmári od zboru.

⁷⁶ Správne – Banderovcov.

⁷⁷ SLABEYCIUS, Július, MUDr. (1. 4. 1916 – 31. 1. 1988). Účastník národného boja za oslobodenie – lekár. V období Slovenského národného povstania náčelník chirurgického oddelenia vojenskej nemocnice na Sliachi. Potom veliteľ odsunu ťažko ranených do ZSSR a šéfkľakár 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR. Pozri: Vojenské osobnosti, ref. 4, s. 261.

Dopoludnia filharmonický koncert pre našu jednotku v ukrajinskom divadle.

17. november 1944

Plk. Pokryškin⁷⁸ neprišiel. Podľa správ sovietskej jednotky obsadili predmestie Budapešti „Šorokšár“.

18. november 1944.

Pplk. Budín odchádza k zboru. Npor. Dulla, ktorý pred 8 dňami odišiel autom na Volyň pre produkty, sa ešte nevrátil. Nevylučujem ich prepadnutie Benderovcami, ktorých je v tom kraji veľa.

Počasia stále zlé. Nelieta sa.

Prišiel kpt. pech. Semend'ák. Bol poslaný od zboru. Mám dojem, že prišiel so spravodajskou úlohou.

19. november 1944

Normálny priebeh dňa. Je nedeľa. Poobede odchádzam do ukrajinského divadla. Večer sa dozvedám, že por. Markech sa postrelil. Zariad'ujem prvú pomoc a pokiaľ možno zistenie príčiny. Večer na byte mi doktor hlási, že príčinou je nešťastná náhoda. Hral sa s revolverom a prestrelil si pľúca tesne pri srdci. Bol okamžite odvezený do nemocnice.

Večer je poľská akadémia. Je tam poslaná naša dôst. delegácia.

20. november 1944.

Kpt. Kubica a čat. asp. Schreiber odchádzajú k zboru pre produkty a rôzne iné veci. Podľa správ Gyöngyös bol obsadený. Npor. Dulla⁷⁹ konečne došiel.

Od zboru došiel pplk. Budín s mjr. Ryplom /z Anglie/. Došiel aj kpt. Kubica. Ťažkosti so zásobovaním. U zboru vyhorel sklad proviantu a odevu.

21. november 1944.

Dopoludnia navštevujem v nemocnici zraneného por. Markecha. Je bledý, ťažko dýcha, ale zdá sami, že prípad nie je tak nebezpečný. Leží v sovietskej nemocnici. Je tam mnoho našich ranených od zboru.

Odopoludnia prednášam taktiku - inak bežný priebeh.

22. november 1944.

Dr. Slabeycius odchádza autom do Lvova pre röntgen, ktorý má dostať výmenou za šatstvo. Stav por. Markecha sa zhoršuje. Dnes je operovaný. Počasie sa zlepšuje - lietanie. Pplk. Budín odchádza ku gen. Krasovskému.

Cítiť opäť nepokoj v mužstve. Dôvod je tiež v dôstojníckom zbore, lebo sa nevie zblížiť s mužstvom.

23. november 1944.

Ráno dostávam z nemocnice úradnú správu o úmrtí por. Markecha. Smutné prekvapenie. Nerátali sme s tým. Večer prichádza Dr-Slabeycius, ktorý bol prítomný operácii a vyjadril podiv nad spôsobom operácie sov. lekármi. Pri operácii sa, zistilo, že nebohý mal dvojité priestrel bránice a tenkého čreva. Infekcia bola už príliš silná v dutine brušnej.

24. november 1944.

Hladina u celej jednotky je silne rozčerená. Nik z nás nevie čo sa robí. Organizačne a výcvikove je u jednotky stagnácia. Zdola je stále silnejší tlak v otázke slovenských veliteľov. Mužstvo žiada tiež riešenie otázky hodností a ďalej riešenie politickej spoľahlivosti príslušníkov útvaru.

⁷⁸POKRYŠKIN, Alexander. V poradí druhý najúspešnejší sovietsky stíhací letec. V rokoch 1941 – 1945 zostrelil 59 nepriateľských lietadiel.

⁷⁹DULLA, Ján (19. 12. 1914 – 12. 12. 1960).

25. november 1944.

Pochovávame nebohého por. Markecha. Nad hrobom mu prehovoril por. Slavkovský a spevokol mu zaspieval hymnu a niekoľko nábožných piesní.

26. november 1944.

Stále prší. Normálny priebeh dňa. Nespokojnosť stále väčšia. Zdá sa, že všetko stagnuje.

27. november 1944.

Ovzdušie je dusné a nervózne. Pplk. Budín, ktorý prevzal všetky organizačné nitky hore, nemá nijaký kontakt s jednotkou a táto úplne vegetuje v ťažkých zásobovacích pomeroch. Doprava i zásobovanie je úplne zavesené na nás a nemáme k tomu potrebný aparát. Úplný nedostatok autopersonálu a materiálu spôsobuje skoro úplné ochromenie dopravy. S najväčšou ťažkosťou sú 2-3 autá udržiavané v pojazdnom stave. Zásobovacie zdroje sú 100 – 200 km ďaleko a áut je málo. S pohonnými hmotami je nutné kalkulovať na litre, lebo nie je možné urobiť si väčšiu zásobu. Máme len niekoľko vypožičaných dobrých barelov. Naše žiadosti u zboru o doplnenie materiálu a personálu sú bezvýsledné. Zbor má tiež veľké ťažkosti.

Zásobovanie produktami je tiež ohrozené. Chýbajú buď potravné články, alebo kuchyne nemajú drevo ktoré sme nútení tiež privážať z lesa vlastnými prostriedkami.

28. november 1944.

Je nutné niečo robiť. Nervozita v celom útvere je neznesiteľná. Obávam sa, že dôjde k udalostiam, ktoré môžu mať ďalekosiahle následky.

Analyzujeme s mjr. Lisickým a staršími dôstojníkmi situáciu a v súhlase s ostatnými dôstojníkmi sa rozhodujeme hlavné problémy nastoliť gen. Svobodovi.

29. november 1944.

Mjr. Lisický a ja žiadame pplk. Budína ako veliteľa leteckej skupiny o predvedenie dvoch zástupcov dôstojníckeho zboru - Slovákov gen. Svobodovi s týmito prosbami:

1./ Nekompromisné riešenie otázky politickej spoľahlivosti príslušníkov let. Skupiny - Slovákov vzhľadom na ich doterajšiu činnosť./Riešenie má byť len prezatýmne⁸⁰ do príchodu do vlasti z hľadiska terajšieho zaradenia./

2./ Zásadná spoluúčasť Slovákov pri budovaní a organizovaní čs. jednotiek s prevažným počtom Slovákov.

3./ Vyriešenie pomeru poddôstojníkov z povolania v zahraničnej armáde.

Po prednesení žiadosti bola dlhá debata pri ktorej pplk. Budínovi vysvetľujeme dôvody týchto prosieb. Snaží sa utlmiť túto akciu, konečne však oznamuje, že nástupcovia budú predvedení až po písomnom súhlase p. generála Svobodu.

Večer sa dozvedáme, že sovietske jednotky obsadili Stropkov a Strážske.

30. november 1944.

Dohovárame sa s mjr. Haluzickým a kpt. Fenclom o dôstojníckom zhromaždení na 2. decembra o 16.00 hod. Mjr. Haluzický má informovať l. stíh. pluk v Przeworsku, kpt. Fencel 3. pluk v Stubne a ja posádku v Przemysli.

1. december 1944.

Mjr. Haluzický odišiel do Przeworska a kpt. Fencel do Stubna. Ja žiadam pplk. Budína o povolenie gážistického zhromaždenia a o jeho predsedanie ako veliteľa let. skupiny. Pplk. Budín odmieta povolenie s tým, že zajtra ráno sa ide ku gen. Svobodovi. Ja žiadam o povolenie dnes poobede, pplk. Budín odmieta povoliť. Týmto je gážistickému zboru odňatá

⁸⁰ Správne – dočasné.

možnosť vyvolať si oficiálnou cestou zástupcov, ktorí by predniesli spomenuté 3 body prosby gen. Svobodovi. Aby mjr. Lisický a ja ktorých pplk. Budín určil k odchodu ku gen. Svobodovi sme skutočne mohli hovoriť v mene gážistického zboru Slovákov let. skupiny, je so súhlasom gážistov zhotovené prehlásenie gážistického zboru, ktorým poverujú určených dvoch zástupcov mjr. Lisického a mjr. Trnku predniesť ich prosbu v 3 bodoch, čo potvrdzujú vlastnoručnými podpismi. Prehlásenie podpísalo 63 gážistov príslušníkov let. skupiny t.j. asi 90 % všetkých gážistov Slovákov. Nepodpisali len tí, ktorí boli služobne vzdialení.

Tento spôsob poverenia zástupcov je síce na vojne nezvyklý, avšak niet iného východiska, keď pplk. Budín odmietol a zabránil možnosti normálnym spôsobom zvoliť zástupcov.

2. december 1944.

Pripravujeme sa na odchod. Poobede sa zjavuje kpt. Krokavec. Ako partizán prešiel front a ide k zboru. Prichádza správa, že má prísť gen. Krasovskij⁸¹. Čakáme s odchodom. Krasovskij nechodí, konečne vyrážame na cestu ku gen. Svobodovi o 16.45 hod. Do hlavného stanu prichádzame o 23,00 hod. Gen. Svoboda nás víta a určuje audienciu na druhý deň. Spíme v chalupách na zemi.

3. december 1944.

Dopoludnia prijíma nás generál Svoboda⁸². Predkladáme mu hromadnú prosbu formovanú v troch už spomenutých bodoch. Generál Svoboda veľmi ochotne vychádza v ústrety vo všetkých bodoch. Nariaďuje hneď koncipovať nariadenie o ustanovení komisie ktorá vyšetří prípadné politické obvinenia príslušníkov let. skupiny. 4 členov komisie si zvolí gážistické zhromaždenie samo a jedného zástupcu bez hlasovacieho práva do komisie si určí gen. Svoboda. Vo veci povyšovania a premenovania poddôstojníkov nariaďuje ihneď vypracovať povyšovacie návrhy. V otázke účasti Slovákov na organizačných prácach rozhoduje, že mjr. Lisický a kpt. Obuch ihneď odcestujú do Moskvy, aby posútili organizačné problémy.

Obeduje s generálom Svobodom. Odopoludnia odchádzame na tyl, kde spíme.

4. december 1944.

Ráno sa vraciame. Zažívame smutné dojmy. Dedinky na Slovenskom pohraničí úplne vypálené a prázdne. V jednej osade vidíme len jednu živú mačku prebehnúť cez cestu. Cesty, mosty, všetko úplne zničené. Rozbité a prevrátené tanky, autá, delá, mŕtvoly vojakov i koní lemujú cestu. Smutný obraz.

Dostávame defekt motora. Vo vleku náklad. auta sa dostávame do Krosna. Spíme v hoteli.

5. december 1944.

Na obed je auto opravené. Stretávame sa v Krosne s našim nákladným autom z Przemysłu. Dozvedáme sa od škpt. Klána a mjr. Haluzického, že sa v najkratšom čase máme presunúť do Krosna. Prišli ako ubytovatelia. Do Przemysłu dochádzame o 20.00 hod. Pri večeri Mikulášska nádielka. Mikuláš ma prekvapuje malým lietadielkom a bombami. Po večeri debata s kamarátmi o situácii. Dochádza k zblíženiu s mjr. Haluzickým, ktorý jediný nedržal pevne s celkom.

⁸¹ KRASOVSKIJ, Stepan, Akimovič (8. 8. 1897 – 21. 4. 1983). Veliteľ 2. leteckej armády. Sovetskaja vojennaja enciklopedija, tom 4. Kol. aut. Moskva : Vojennoje izdatel'stvo MO CCCP, 1977, s. 438 - 439.

⁸² SVOBODA, Ludvík (25. 11. 1895 – 20. 9. 1976). Účastník čs. zahraničného odboja v rokoch 1939 - 1945. Druhú svetovú vojnu skončil ako minister národnej obrany. V rokoch 1968 - 1975 vykonával funkciu prezidenta ČSSR.

Doma myslím na svojich drahých. Či ozaj detičky dostali niečo od Mikuláša? Nemám ani najmenšiu správičku. Hrozná je neistota. Možno je všetko v poriadku a práve tak sa mohli odhrať tragické udalosti pre nás. Nechcem na to ani myslieť.

Niektoré všeobecné správy zo Slovenska sú upokojujúce, no odohralo sa aj veľa tragédií, zvlášť v blízkosti frontu. Nezostáva, len udržať si nádej v šťastný koniec.

6. december 1944⁸³

Pplk. Budín zvoláva dôstojnícke zhromaždenie na 16.00 hod. Majú prísť aj Slováci – gáži od 1. čsl. pluku z Przeworska.

Na zhromaždení má byť vykonaná podľa rozkazu gen. Svobodu voľba členov komisie pre spoľahlivosť politickú. Zhromaždenie je veľmi búrlivé. Zvolení sú: predsedom mjr. Lisický, členmi: mjr. Haluzický, kpt. Kubica⁸⁴, kpt. Kolembus⁸⁵, a za jednotlivé hodnosti: mjr. Lisický, kpt. ..., npor. ..., por. Slavkovský, a dôst. zástupca Jašík.

Kpt. Koza, ktorý vo všetkom, i v otázkach technického prevedenia voľby bol proti jednohlasnému súhlasu celého zhromaždenia, sám v opozícii vyslovil nesúhlas i pre osobu mjr. Lisického ako predsedu. Major Lisický ho vyzýva, aby verejne odôvodnil. Kpt. Koza to odmieta. Novým hlasovaním je zvolenie komisie jednohlasne mimo hlas. kpt. Kozu potvrdené. Pplk. Budín odovzdáva slovo i riadenie mjr. Lisickému a odchádza s českými dôstojníkmi. Mjr. Lisický preberá funkciu predsedu a vyzýva znova kpt. Kozu aby verejne predniesol obvinenie z politickej nespoľahlivosti proti nemu. Keď to kpt. Koza odmietol, mjr. Lisický sám verejne obviňuje z toho, že kpt. Koza sa doma ponúkol podzemnej organizácii previesť prelet do ZSSR s dokumentami a niekoľkými osobami. Za tento prelet dostal dopredu 20.000 Ks. Keď však k preletu malo dôjsť cúvol a neletel. Keď mu však bolo vyhrožované stíhanie po prevrate, rozhodol sa letieť, avšak u svojich spojencov nemajúc dôvery, nedostal pôvodnú úlohu. Konečne však predsa letel, avšak s nepovolanými osobami. Kpt. Koza po tomto obvinení v rozpakoch vstal a odišiel.⁸⁶

Večer mjr. Lisický z príležitosti svojich menín pozval mjr. Guljaniča a mňa k sebe na byt na malú zábavu.

7. decembra 1944.

Pripravujeme návrhy na povýšenie mužstva. Od 10.00 hod. zasadá komisia pre spoľahlivosť.

Poobede prichádza zástupca veliteľa 8 VA generál-poručik Samuchin s náčelníkom štábu.

8. december 1944.

Komisia pre spoľahlivosť pracuje ďalej. Zbiera písomné udania od všetkých príslušníkov leteckej skupiny.

Generál Samuchin pracuje na štátoch a zásadných organizačných problémoch. Sviazový dôst. sov. arm. kpt. Dužíkov odchádza ku gen. Svobodovi.

⁸³ V tento deň zahynul počas cvičného letu slob. Jozef Síč, keď havaroval so stíhacím lietadlom La-5 na letisku Przeworsk. Pozri: DAŇKO, ref.1, s. 125.

⁸⁴ KUBICA, Belo (7. 10. 1914 – 22. 4. 2004).

⁸⁵ KOLEMBUS, Jozef (23. 9. 1913 – 11. 7. 1989).

⁸⁶ Udalosti Kozovho neúspešného odletu do ZSSR (9. 7. 1944), ako aj úspešného odletu do ZSSR v kabíne He-111 (2. 8. 1944) boli popísané aj v týchto odborných prácach: JABLONICKÝ, Jozef. Neúspešná misia v Moskve (I). In *Historie a vojenství*, č. 2, 1990, s. 26-44; taktiež JABLONICKÝ, Jozef. Neúspešná misia v Moskve (II). In *Historie a vojenství*, č. 3, 1990, s. 22-45; taktiež STANISLAV, Ján. *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava : Veda, 1996, s. 41-43.

9. december 1944.

Je mi hlásené že v Krosne z auta ukradli 5 barelov. Znova väčšie ťažkosti v doprave. Ne máme v čom dovážať benzín. Prichádzajú zo všetkých strán sťažnosti na vel. dôst. jedálne npor. Vanču pre drzé chovanie a špatné hospodárenie a na čat. asp. Schreibera – proviantného dôstojníka pre nesvedomité hospodárenie s produktmi. Gen. Samuchin včera odišiel.

10. decembra 1944.

Vymeňujem funkciu vel. dôst. jedálne. Funkciu preberá npor. Staško. Určujem kpt. Gašparoviča pre vyšetrenie priestupkov čat.a sp. Schreibera a pre spísanie protokolov. Komisia prez spoľahlivosť odchádza do Przeworska.

11. december 1944.

Prichádza 10 členný štáb 8VA vypracovať štáty a zásadné organizačné body. Dozvedáme sa, že bombardovací pluk P-2 nebude. Personál určený pre tento pluk rozdeľujeme na ostatné pluky.

Dozvedáme sa, že voj. Gendelová a Amanová, ktoré som pred nedávnom prijal pre sanitnú službu majú falošné listiny.

12. december 1944.

Organizačné práce. Prehliadka plukov náčelníkom štábu 8. VA. /8.vzdušná armáda/.

13. december 1944.

Vypracovanie štatov s členmi 8. VA.

Prichádza plk. Talský, mjr. Bílej, škpt. Engel a škpt. Procházka.

Plk. Talský nariaďuje večer gážistické zhromaždenie. Debata o situácii. Mjr. Lisický vysvetľuje plk. Talskému udalosti. Plk. Talský prehlasuje neplatnosť zvolenia prvej komisie pre spoľahlivosť, sám bol určený predsedom, členom mjr. Bílej a tichí prísediaci škpt. Engel a škpt. Procházka. Ostatných členov si gážistické zhromaždenie samo vyvolí.

14. december 1944.

Organizačné práce s 8.VA.

Dôstojnícke a rtm. zhromaždenie a voľba nových členov pod predsedníctvom plk. Talského.

Zvolená komisia po večeri zahajuje vyšetrowanie. Som tiež privolaný. Kpt. Koza ma obviňuje z intenzívnej spolupráce s Nemcami, z intímnych stykov so Stabsing. Burgerom, ktorému som vraj daroval na rozlúčku pamätné album, z prijímania a hostenia nemeckých komisií, z toho, že som neodletel za hranice.

Tvrdenie kpt. Kozu o intímnych stykoch s Burgerom a darovaní albumu, o prijímaní a hostení nem. komisií prehlasujem za nepravdivé.

Na otázku predsedu komisie v čom videl kpt. Koza moju spoluprácu s Nemcami, kpt. Koza odpovedá, že keď som sa stretol so štáb. ing. Burgerom, som sa milo usmieval.

Vystúpením a dôvodmi kpt. Kozu som tak trápne prekvapený, že nie som schopný presvedčivej obrany i keď je jasné, že celé obvinenie kpt. Kozu nemá ani jeden pevný bod, ktorého by sa komisia chytila.

Ku koncu vyšetrowania kpt. Koza mení svoj kritický postoj ku mne a cítim, že sa snaží utlmiť obvinenie, ktoré proti mne písomne vzniesol.

Najtrápnejšie sa ma dotkli otázky škpt. Engla, z ktorých som vyrozumel, že pripúšťa možnosť mojej špionážnej spolupráce so štáb. ing. Burgerom.

Mám dojem, že kpt. Kozu samého mrzí tento dôsledok jeho činu. Je mi záhadná pohnúťka, ktorá ho k tomu viedla.

Vyšetrovacia komisia zasadá až do 5. hod. rána.

15. december 1944.⁸⁷

Som predvolaný ku gen. Samuchinovi, ktorý ako zástupca 8. vzdušnej armii zaraďuje štáb 1. čs. avio-divízie. Oznamuje mi, že som zaradený ako zástupca veliteľa divízie. Namietam, že je tu ešte mjr. Lisický, ktorý je starší ako ja, no gen. Samuchin prehlasuje, že u nich služobné starie nehrá úlohu a pplk. Budín mi ukazuje spis podpísaný gen. Svobodom, z ktorého sa dozvedám, že do tejto funkcie som určený jeho spoločnou dohodou so štábom 8. VA. Takto boli obsadené aj funkcie veliteľa divízie a náčelníka štábu /pplk. Budín a škpt. Klán/. Som prítomný porade pre obsadenie ostatných funkcií štábu.

Zasadzujem sa za kpt. Páleňička na funkciu inšpektora liet. Gen. Samuchin si starostlivo študuje poznámky o každom dôst.(.) ktoré si priniesol.

Celý deň spracúvam osobné záznamy zaradených v štábe div.

Od obeda zasadá ďalej komisia pre spoľahlivosť.

Večer je spoločná porada štábu gen. Samuchina s Talského vyšetř. komisiou, kde je moje, zaradenie ako spoľahlivého potvrdené.

16. december 1944.

Štáb gen. Samuchina odchádza.

Vyšetrovacía komisia končí prácu. Plk. Talský má prejav k zhromaždenému mužstvu.

Večer je zhromaždenie gážistov 1.čs. let. divízie na ktorom plk. Talský oznamuje výsledok vyšetrovania. Závadnými boli zistení: kpt. Gašparovič, kpt. Galbavý a npor. Fratrič. u ostatných gážistov neboli zistené žiadne okolnosti nespoľahlivosti.

17. december 1944.

S veliteľmi plukov spracúvame návrhy na povýšenie rtm. a mužstva.

Z rozkazu pplk. Budína nariadené kpt. Gašparovičovi protokolárne vyšetrenie udaní na svojvoľné hospodárenie proviantného dôst. čat. asp. Schreibera ukončené.

Zásobovací stav výcvikového strediska je veľmi kritický. Je veľký nedostatok áut, benzínu a dreva. Proviantný zboru kpt. Heller je nezvestný, pravdepodobne ho prepadli Benderovci. Zbor je bez mäsa.

Prevádzam povyšovanie mužstva výcvik. Strediska.

18. december 1944.

Sú narodeniny môjho Petrika. Je mi clivo za ním a za všetkými drahými. Kto vie, kedy vás uvidím.

Predkladáme návrhy na povýšenie na ppor. a rtm.

19. december 1944.

Przemyslom prechádza pplk. Pernikář. Ide od vládnej delegácie na Podkarp. Ukrajinu do Moskvy. Dozvedám sa o situácii na Podk. Ukr. Vytvára sa silný smer na pripojenie k ZSSR, ktorý je intenzívne podporovaný NKWD.

Zásobovací stav našej jednotky je stále kritický.

Zvolávam prípravný výbor pre vianočné sviatky. Treba za každú cenu zaobstarať nejaké produkty, vodku a pripraviť stromčeky a program.

20. december 1944.

Pplk. Budín, mjr. Guljanič a škpt. Klán odchádzajú autom cez zbor do Mukačeva k 8. VA.

⁸⁷ Porovnaj: DAŇKO, ref. 1, s. 145.

Preberám funkciu zástupcu vel. divízie a dostávam rozkaz likvidovať Výcvikové stredisko čsl. letcov v ZSSR a k organizovaniu štábnej roty. Súčasne mám pripraviť ubytovanie pre organizačne postavenú let. divíziu.

21. december 1944.

S prípravou ubytovania sú veľké ťažkosti. Cigarety a tabak výdatne pomáha pri vyjednávaní na mestskom úrade. Vydávam rozkaz pre likvidovanie výcvikového strediska a pre postavenie štábnej roty.

Večer sa neočakávane vracia pplk. Budín i s ostatnými. Vrátili sa od gen. Svobodu, keď dostali správu, že zajtra príde nová skupina dôst. od 8.VA z Mukačeva.

22. december 1944.

Bežné organizačné práce. Príprava ubytovania. Príprava jedálne na Štedrý deň. Čakáme ohlásenú komisiu z Mukačeva.

23. december 1944.

Od 8.VA došiel gen...../fúzy/ a plk.

Ďalšie organizačné práce. Hlavne ubytovanie.

24. december 1944.

Porady a organizačné práce s gen. ...

S plk. ... pracujeme na výcvikových požiadavkách. Je Štedrý deň. Až do večera pracujeme. Večera mužstva s veliteľmi a programom. Potom večera s programom v dôstoj. jedálni. Oplátka s medom, vodka, kapustnica, viedenský rezeň so zemiakovým šalátom, pampúchy. Generál je s nami. Po večeri spievame. 0.8-ej odchádzame domov. Domáci nás /mjr. Guljanič, škpt. Klán a ja/ pozvali na večeru. Sedíme pri stole s domácimi a troma ich príbuznými - utečencami. Večera: rybací šalát, kapustnica, pirožky, vodka, zákusky. Myslím na drahých doma. Je mi úzko pri srdci. Moje prvé Vianoce mimo rodinný kruh. Keby som mal aspoň istotu, čo je s Vami.

Po večeri máličko spievame. Okolo 11-ej odchádzame spať. Dlhो myslím na domov.

25. december 1944.

Reorganizačné práce. Protokolárne preberanie autovozidiel. Príprava ubytovania štábu divízie v susednej budove. Som vypočúvaný gen. o mojich osobných dátach.

Večer nás domáca pozýva na večeru. Posedenie a príjemná zábava. Je tam Miky, Honzo, Dr. Slabeycius s manželkou, sused s manželkou a dve priateľky domácej. Je mi nejako smutno. Stále mám v očiach Jucu a deti ktoré vidím nad posteľou na obrázku. Dnes boli obsadené Levice! Zase o krok bližšie domov. Myslím aj na mamičku a ostatných drahých doma. I keď mám obavy, verím, že Vás všetkých nájdem zdravých doma.

26. december 1944.

Prehliadka našich jednotiek v zamestnaní generálom Samuchinom. Celý deň pracujeme na likvidovaní výcvikového strediska a organizovaní štábnej roty. Nastala silná zima. Ťažkosti so zásobovaním a hlavne kurivom trvajú.

Večeriame s našou domácou a so škpt. Klánom u pi. Lebedovej, ktorá sa chce revanšovať za pozvanie u našej domácej.

27. december 1944.

Miky Guljanič leží - natrhol si nohu. Ďalšie práce s ubytovaním plukov. Rozhovory s gen. Samuchinom. Dohovárame sa o Silvestrovskom večierku, ktorým sa chceme revanšovať domácej a pi. Lebedovej.

Radostné správy z frontu. Komárno a Kozárovce boli obsadené.

28. december 1944.

Generál Samuchin odchádza. Pracujem na kalkulácii potreby lietadiel, pohonných látok a inštruktorov pre ďalší výcvik. Prichádzajú ďalší dvaja vyšší sovietski dôstojníci vo veci výcviku, s ktorými vypracúvam výcvikový program.

Škpt. Klán sa vrátil z Užhorodu z vel. 8 VA. S ním prišiel aj generál ... Cítim sa nemocným. Prišiel ubytovací sled BAO.

30. decembra 1944.

Došli prvé transporty BAO, ktorý má prevziať zásobovanie a všetky služby pre leteckú divíziu. Pluky sa sťahujú zo starej pošty do nových budov. Uvoľňujú miesto pre BAO. Sú veľké ťažkosti. Piloti nemajú kde a na čom spať. Jeden z nich spí v rakvi ktorú našiel v márnici nemocnice. Ja pracujem s plk. /sov./na učebných osnovách pre výcvik.

31. december 1944.

Zaobstaral som 3 kačky a 2 l vodky na Silvestrovský večierok. Pluky sa sťahujú do starej budovy nemocnice. Hľadám učebne. Je Silvestra. S chlapcami som bol v gréc. kat. kostole. Jedáleň sa presťahovala do novej budovy. Je tam zima. Na Starý rok večeríme v plášti.

Som prítomný programu v jedálni mužstva. Veselé čísla komponované aspirantami 3. pluku. Medziiným odsúdili jednanie kpt. Kozu vo veci udávania polit. nespoľahlivosti. Ironicky naznačujú, že asi chce byť majorom.

V jedálni dôstojníkov pri večeri stiesnená nálada. Každý je v myšlienkach doma.

Hovorím so zvk. Jasíkom ktorý mi zdeľuje⁸⁸ rozladenosť rotmajstrov v dôsledku pome-rov u jednotky.

Silvestrovský večer prežívam s kamarátmi na byte so spoločnosťou ako 25. ho u domácich. Milá spoločnosť - príjemní ľudia. Mimo nás sú všetci Poliaci. Cítíme, že nás spája Slavianstvo. I keď sme v minulosti mali politické diferencie sme si blízki. Máme veľké sympatie u poľského obyvateľstva v celom meste. Chodia za nami do kasárne a prosia nás, aby sme u nich bývali. Je nepravdepodobné, že politika predvojnového Poľska voči ČSR sa kryla s mienkou a citom poľského národa. Dôkazy o tom nájde človek na každom kroku. Som prekvapený ako vysoko si cenia kultúrnu úroveň bývalej čs. republiky. V tomto nás zaraďujú medzi štáty západnej Európy.

Silvestrovské posedenie trvá skoro do rána. Moje myšlienky stále blúdia po domove. Slzy sa mi tsnú do očí pri takýchto myšlienkach. S pomocou kamarátov snažím sa zabudnúť a rozveseliť sa(,) no, nedarí sa mi to. Jediné východisko vidím v alkohole. Pijem s Mikym na jeho radosť, že pred pár dňami našiel v Mukačeve svojho otca zdravého.

Polnoc som predriemal v susednej izbe. Okolo 1-ej ma zobudili - prišla skupina chlapcov - kamarátov z mesta mi blahoželal. Milé od nich. Bavíme sa ešte asi 2 hodiny. Potom sa rozchádzame.

1945.

1. január 1945.

Dopoludnia odchádza pplk. Budín na zbor. Celý deň som doma. Doobeda spím, obedujem u domácich.

2. január 1945.

Štáb divízie je ako tak ubytovaný. Pluky sú tiež už presťahované, trpia však zimou.

Nieto paliva, BAO je už celý v Przemysli, dosiaľ však zle funguje. Celý deň pracujem na učebných osnovách. Sovietski dôstojníci pridelení k našej divízii sa schádzajú zo všetkých strán.

⁸⁸ Správne – oznamuje.

3. január 1945.

Pokračujeme v organizačných prácach. Sú ťažkosti s BAO. Nemá dostatok autovoždidiel - nestačí vozit' drevo. Trpíme zimou aj v kanceláriách. Od S-k dostávam informáciu, že pplk. Budín ma podozrieva z podzemnej organizačnej činnosti proti nemu. Ne zmysel!

Dostávame šifrovku z 8 VA, že si máme prelietnuť štyri lietadlá ULa-5 z Pemzy. Pripravuje sa posádka.

4. január 1945.

Ďalšie organizačné práce. K obedu prichádza mjr. ... /sov./ inšpektor výcviku. Poobede majú priletieť všetci inštruktori lietania. Neprileteli. K večeru mjr. inšpektor letí pre nich do Stanislavova. Po jeho odlete však inštruktori prileteli.

Večer sa vrátil pplk. Budín zo zboru. Ihneď nariaduje zatknutie kpt. Gašparoviča a npor. Fratriča. Je to na rozkaz gen. Svobodu - v dôsledku ich činnosti na Slovensku.

5. január 1945.

Ráno dávam hlásenie o stave výcviku pplk. Budínovi, ktorý mi oznamuje rozhodnutie gen. Svobodu, že mám odísť k štábu zboru. Svoju funkciu zástupcu veliteľa divízie mám odovzdať mjr. Lisickému. Súčasne pred odchodom mám predložiť odevné záznamy jednotky. Som týmto rozhodnutím prekvapený. Nevieť aké to má pozadie. Budúcnosť mi to snáď vysvetlí. Nechcem robiť zavčasu závery i keď cítim, odkiaľ fúka vietor. Jedno je však isté, že obvinenie kpt. Kozu tu hrá hlavnú úlohu i keď s ním pred komisiou pri vyšetrovaní stroskotal. Upokojuje ma, že konečne mjr. Lisický je zaradený na zodpovedajúcom mieste.

Cez Przemysl prechádza skupina 50 čs. dôstojníkov z Anglie. Veliteľ pplk. Brož - medzi nimi i škpt. Studený - letec, ktorý zostáva so škpt. Navrátilom a let. divízie. Ostatných letcov - špecialistov /podd.a rtm/ je 15.

6. január 1945.

Odovzdávam funkciu mjr. Lisickému a informujem kpt. Páleníčka - inšpektora výcviku o stave rozpracovaných problémov. Nariadujem npor. Grünblattovi zhotoviť výkaz odevu.

Cítim sa nemocný. Zdržiavam angínu už asi 2 týždne.

Je gréckokatolícky štedrý večer. Večeriam s našimi ordonancami a domácim. Pijeme vodku a spievame ruské piesne.

7. január 1945.

Ležím celý deň. Mám silnú angínu. Domáci sa veľmi starostlivo chovajú ku mne. Dnes mal prísť na inšpekciu veliteľ 8VA - neprišiel. Inak nič nového.

8. január 1945.

Ležím celý deň. Moja spojka Juro mi nosí stravu z dôst. jedálne. Domáci ma každú chvíľu niečím ponúknu. Nedovolia mi vstať, i keď sa už lepšie cítim.

9. január 1945.

Dozvedám sa, že zajtra má prísť k let. div. generál Svoboda na inšpekciu.

Pplk. Budín rozhodol, že zajtra odídem k zboru. Balím si veci. Nie som ešte úplne zdravý, ale už chodím von.

10. január 1945.

Je nariadené od zboru vyšetriť nejaké veci tykajúce sa čat. Schreibera. Dostávam rozkaz počkať do ukončenia tohoto vyšetrovania. Večer o 18,00 hod. sa dozvedám, že mám okamžite odísť k zboru príležitostným autom, ktoré od zboru poslali pre čat. asp. Schreibera - proviantného dôstojníka. Ide o to, že nepredložil včas vyúčtovanie produktov za december. Spím v Rymanówe.

11. január 1945

Ráno ďalším autom odchádzam do Medzilaboriec, odkiaľ telefonujem na I. odd. štábu zboru o auto. Kpt. Kunzl mi posielá willys, ktorým sa k večeru dostávam na S. V. gen. Svobodu do Bukovca. Nakoľko je privítací večerok s prišlými 50 dôstojníkmi z Anglie, príjme ma až na druhý deň. Spím v kancelárii oddelenia. I.

12. január 1945.

O 10.30 ma prijíma gen. Svoboda za prítomnosti gen. Bočeka a mjr. Lomského. Informuje sa z prinesenej pošty o čat. asp. Schreiberovi a potom mi zdieľuje, že za niekoľko dní má od slov. národnej rady prísť nejaká komisia v čele s kpt. Chyljom, bývalým referentom na osob. odd. MNO slov. armády, ktorý vyšetrí moje osobné údaje a výsledok predloží slov. národnej rade na rozhodnutie o ďalšom mojom zaradení. Raňajkujem u p. generála a potom mi dáva k dispozícii auto do Malej Poľany kde u veliteľstva tylu /etapy/ mám vyčkávať.

Na vel. tylu som prijatý dosť chladne. Nemajú zrejme radosť, že majú starosť so mnou. Ubytúvajú ma v jednom domci a prihlasujú do dôst. jedálne.

O polnoci som vzbudený. Ešte v noci má prísť niekoľko členov vládnej delegácie a majú spať v mojej izbe. Mne dávajú k dispozícii posteľ neprítomného sov. kapitána v inej chalupe, kde už spí istý ppor. Prokúpek - Volyňák.

13. január 1945.

Môj spolunocľazník je sympatický a príjemný kamarát. Už sme sa vlastne poznali. Svojho času a nemocnice prechádzal Przemyslom a nakoľko ja autoodborník, vyžadoval som ho pre letectvo - no, nebol nám pridelený.

Domáci sú chudobní sedliaci, ale ochotní ľudia. Dedinka je celkom zachovalá. I ľudia sú väčšinou doma. V horách sa zachránili od evakuácií. Na raňajky ma hostia mliekom a žiareným chlebom. Celý deň som doma. Dochádzam len na stravu do jedálne. Čítam a dopisujem denník.

14. január 1945.

Dozvedám sa o zahájení ofenzívy na Kaukaz. Komárno je obsadené! Celý deň som doma. Nemám čo fajčiť. Večer sedím a debatujem s ppor. Prokúpkom. Jeme konzervu, pijeme kávu a prepúšťa mi balík machorky.

15. január 1945.

Ráno fasujem dôstojnicke prídavky. Produkty a cigarety. Konzervy, slaninu, keks, dávam domácim. Píšem si obranu a čítam knihu. Pri večeri dostávam lístok od kpt. Gašparoviča.

Je v susednej dedinke väznený u poľného súdu. Mám ho navštíviť.

Dôstojníci v jedálni sa ku mne správajú kamarátsky, napriek tomu sa cítim byť menejcenný. Som v akejsi duševnej depresii. Nečinnosť ma ubíja.